

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

**MOŽNOSTI SLADĚNÍ OSOBNÍHO A PRACOVNÍHO
ŽIVOTA MATEK SAMOŽIVITELEK**

**POSSIBILITIES OF RECONCILING OF PERSONAL
AND PROFESSIONAL LIVE OF SINGLE MOTHERS**

Bakalářská diplomová práce

Monika Černochová

Vedoucí práce: PhDr. Daniel Topinka, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Mořkově dne 29. 3. 2013

Obsah

Úvod.....	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	2
1. Rodina	2
1.1. VYMEZENÍ POJMU RODINA	2
1.2. FUNKCE RODINY	6
1.3. PROMĚNY RODINY	7
1.4. KRIZE RODINY	11
1.5. SHRNUÍ	12
2. Samoživitelství a jeho důvody	14
2.1. POJEM SAMOŽIVITELSTVÍ	14
2.2. DŮVODY SAMOŽIVITELSTVÍ	15
2.2.1. <i>Rozvod</i>	16
2.2.2. <i>Mimomanželská plodnost</i>	19
2.2.3. <i>Ovdovění</i>	20
2.3. SAMOŽIVITELSTVÍ A SPOLEČNOST.....	20
2.4. SHRNUÍ	22
3. Sladění práce a rodiny	23
3.1. OPATŘENÍ NA PODPORU RODINY	23
3.1.1. <i>Sociální politika</i>	23
3.1.2. <i>Rodinná politika</i>	24
3.2. PRACOVNÍ PODMÍNKY MATEK	27
3.2.1. <i>Diskriminace matek na trhu práce</i>	27
3.2.2. <i>Překážky matek na trhu práce</i>	28
3.3. MOŽNOSTI FLEXIBILNÍCH FOREM ZAMĚSTNÁNÍ PRO MATKY	31
3.4. MOŽNOSTI PÉČE O NEZLETILÉ DĚTI	33
3.4.1. <i>Jesle</i>	33
3.4.2. <i>Mateřské školy</i>	34
3.4.3. <i>Školní družiny</i>	35
3.5. EKONOMICKÉ POSTAVENÍ MATEK SAMOŽIVITELEK NA TRHU PRÁCE....	36

3.6.	MOŽNOSTI SLAĎOVÁNÍ SOUKROMÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA	37
3.7.	SHRNUTÍ	38
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....		39
4. Sociální výzkum.....		39
4.1.	VLASTNÍ VÝZKUM	39
4.1.1.	<i>Metodologie a výzkumný vzorek.....</i>	<i>39</i>
4.2.	FORMULACE VLASTNÍ HYPOTÉZY.....	40
4.3.	PRACOVNÍ HYPOTÉZY	40
4.4.	ANALÝZA VÝZKUMU	41
4.5.	VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH HYPOTÉZ	49
Závěr.....		51
Seznam literatury		53
Přílohy		57
	PŘÍLOHA Č. 1 – KOMENTÁŘ K VYPLŇOVÁNÍ DOTAZNÍKU A JEHO VZOR.....	57
	PŘÍLOHA Č. 2 – VÝSLEDKY VÝZKUMU, DOTAZNÍK S ODPOVĚĎMI.....	60
Anotace.....		63

Úvod

Žijeme v době, kdy každé druhé manželství končí rozvodem a stále více žen zůstává po rozvodu či rozchodu s partnerem, otcem svých dětí, samo s dětmi. Mnoho žen se také rozhoduje pro život bez partnera. Tyto důvody pak vedou k tomu, že se stávají matkami samoživitelkami.

Bakalářská práce je zaměřena na pracující osamělé matky samoživitelky, představuje jejich hlavní problémy, a to ve vztahu k možnostem skloubení jejich životní situace s možnostmi uplatnění na trhu práce. Dále se zabývá možnostmi sladění osobního a pracovního života těchto žen.

Cílem výzkumné části tedy bude zjistit vnímání a zkušenosti žen samoživitelek se sladěním práce a rodiny, a to zejména vzhledem ke klíčovým životním momentům, dále zjištění problémů a překážek, kterým matky čelí a identifikace optimálních možností v oblasti sladění práce a neúplné rodiny.

Práce je rozdělena do čtyř částí. První část vymezuje pojem rodina, její funkce, proměny vedoucí až ke krizi rodiny, která může vést k samotnému samoživitelství. Druhá část je věnována samoživitelství, vymezení tohoto pojmu, důvodům vzniku samoživitelství a náhledu společnosti na tento problém. Třetí část je pak věnována možnostem sladění pracovního a rodinného života žen a potažmo žen samoživitelek. Popisuje opatření na podporu rodiny, problémy s diskriminací a problémy žen na trhu práce, jmenuje možnosti flexibilních forem zaměstnání, dále možnosti péče o nezletilé děti a v neposlední řadě ekonomické postavení matek.

Praktická část je zaměřena na výzkum porozumění problematice úspěchu sladění práce a péče o děti zaměstnaných matek samoživitelek. S jakými problémy se potýkají matky samoživitelky, které pracují, při snaze skloubit péči o nezaopatřené děti se zaměstnáním. Zahrnuje představení výzkumného postupu, stanovení hlavní výzkumné otázky (hypotézy) a pracovních hypotéz, které společně prezentují co je největším problémem pro tyto ženy a jak tyto problémy vnímají ony samy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina

Každá společnost se skládá z rodin. Každá rodina má své složení, funkci a význam ve společnosti. Abychom mohli získat představu o neúplné rodině, je nutné nejprve popsat pojem, co to rodina je, jaké má funkce, její proměny v současné společnosti a v neposlední řadě důvody krize rodiny, která může vést k samoživitelství.

1.1. Vymezení pojmu rodina

V závislosti na kulturním a civilizačním prostředí samotné společnosti a proměnlivým hodnotovým možnostem je těžké najít vhodnou definici rodiny.¹ Tento pojem je popisován v různých odborných publikacích několika způsoby.

Jednou z nich je definice uvedená v Psychologickém slovníku. Tento popisuje rodinu jako podobu dlouhodobého soužití jedinců, kteří jsou spojeni pokrevními vztahy, kteří si vzájemně pomáhají a jsou za sebe vzájemně odpovědní.²

Velmi zajímavé a k zamyšlení je také pojetí pojmu rodiny podle Matouška: „*Totožnost člověka naší civilizace vyjadřuje jméno. To se skládá z křestního jména a příjmení. Křestní jméno vlastně vyjadřuje, kterým členem rodiny jednotlivá osoba je. Příjmení vyjadřuje, do které rodiny osoba patří. Způsob dávání jmen tak ukazuje rodinu jako základ osobní totožnosti. Toto konzervativní předávání identity rodinnou tradicí však*

---

¹ Národní zpráva o rodině. *Národní zpráva o rodině* [online]. 2004, č. 900 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: www.mpsv.cz

² HARTL, Pavel; HARTLOVÁ Helena. *Psychologický slovník: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Portál, 2000, s. 512.

slábne. Naše civilizace během posledních dvou století v mnoha ohledech nadřadila jednotlivce nad rodinu“.³

Dle Možného může být „rodina v nejširším vymezení definována jako institucionální zajištění lidské reprodukce legitimní v dané společnosti“. Zakládá se narozením prvního dítěte a vytváří také soužití jiné, větší skupiny osob pokrevně spjatých.⁴

Dle Giddense je rodina jako instituce součástí života člověka již od nepaměti. „Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí“.⁵

Dunovský označuje rodinu jako průsečík života jedince a společnosti. Jde o malou sociální skupinu, která má rozhodující vliv na utváření vztahů jedince a společnosti a pomáhá tak jeho socializaci. „Rodina představuje biosociální systém, který neustále hledá a nachází své místo ve společnosti. Přitom je společností znovu a znovu ovlivňován a formován“.⁶

Sobotková připouští, že je velmi těžké přesně definovat pojem rodina, ale je možné jej popsat takto: „Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů“.⁷

Za základ uspořádání společnosti je považována „jednoduchá nukleární rodina“⁸, která je složena z dospělých manželů, popřípadě partnerů a jejich vlastních, nebo adoptivních dětí, které žijí ve společné domácnosti. Co se týče České republiky, je nukleární rodina převažujícím

---

³ MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování a péče*. 1. vydání. Praha: portál, 2010, s. 12.

⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: SLON, 2002, s. 99.

⁵ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Jan Jařab. Praha: Argo, 2000, s. 156.

⁶ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: AVICENTRUM, 1986, s. 9.

⁷ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*: 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 24.

⁸ GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii*. Vyd. 1. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 33.

typem soužití.⁹ Pokud v jedné domácnosti žijí kromě obou rodičů a jejich dětí i další blízcí příbuzní, prarodiče, tety, synovci, bratři a sestry se svými partnery jedná se o „rozšířenou rodinu“. V tomto popisu se shodují jak Giddens, tak Hartl. V současné době dochází k osamostatnění rodin nukleárního typu, které se začínají vyčleňovat z rozšířených rodin.¹⁰

Také Potůček popisuje nukleární rodinu jako její nejběžnější podobu, dále širší rodinu, kam patří i další příbuzní. Podotýká však, že je vhodné brát v úvahu i rodinu skládající se z více generací, nebo netradiční (např. soužití homosexuálních partnerů). A dále rodinu modální, která kromě rodiny nukleární zahrnuje i neúplné rodiny s jedním rodičem, bezdětná manželství, rodiny, které vznikly s opakovanými sňatky rozvedených jedinců apod.¹¹

Rodinu lze chápat jako sociální jednotku, jejíž základní vlastností je soužití minimálně ve dvou generacích (rodič-dítě) a vedlejšími vlastnostmi je pak plnění základních rodinných funkcí, které je sice žádoucí, avšak ne nezbytné.¹²

Oproti předchozím autorům moderní rodinná politika používá k popisu jak úplné, tak neúplné rodiny pojmu „rodinná domácnost“, která představuje společenství manželů nebo partnerů, nebo jednoho rodiče s dětmi či dítětem, kteří spolu obývají domácnost a hospodaří spolu. Je možné, že s těmito páry či jednotlivci žijí i další osoby.¹³ V současnosti proto hovoříme spíše než o rodině, o rodinném soužití lidí. Jádrem soužití je

---

⁹ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 43.

¹⁰ Srov. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Jan Jařab. Praha: Argo, 2000, s. 156 - 157., HARTL, Pavel; HARTLOVÁ Helena. *Psychologický slovník: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Portál, 2000, s. 512.

¹¹ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakl., 1995, s. 103.

¹² Národní zpráva o rodině. *Národní zpráva o rodině* [online]. 2004, č. 900 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: www.mpsv.cz

¹³ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 374.

pak citová vazba mezi dospělými. Sňatek již nepředstavuje záruku trvalosti svazku.¹⁴

Pokud je rodina schopna úspěšně řešit problémy, přizpůsobit se životním cyklům jednotlivých členů rodiny a jsou v ní příznivé emoční poměry, pak mluvíme o rodině funkční.¹⁵

Ideálem, o kterém sníme, je rodina, jež je vyjádřena slovem „my“. Je to rodina, kterou si představujeme a jakou bychom chtěli, kde vztah rodičů k dětem poskytuje vzor lásky a péče, rodiče se vzájemně doplňují a sourozenci spolu nesobecky spolupracují.¹⁶

V současnosti je však rodina popisována jako riziková, nestabilní a křehká. Někteří lidé dnes přísluší postupně k několika rodinám. Mají možnost volit několik sociálních příslušností, přičemž jednu s nejvyšších příček na pomyslném žebříčku má pozice na trhu práce. Práce pak pro spoustu lidí nahrazuje univerzální rodinu, jako bezpečného útočiště, kterou měla před průmyslovou revolucí.¹⁷ Přesto rodina i přes nejrůznější změny v rolích a podobách stále zůstává „základní buňkou sociálního života“.¹⁸

Je zřejmé, že náhled na pojem rodina je vysvětlován odborníky různě, ale všichni se shodují v tom, že rodina je důležitá pro vývoj každého jedince.

---

¹⁴ MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 13.

¹⁵ HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Portál, 2000, s. 512.

¹⁶ MUCHA, Ivan. *Sociologie: základní texty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 152.

¹⁷ MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 12.

¹⁸ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakl., 1995, s. 101.

1.2. Funkce rodiny

Rodina měla v minulosti své přesně dané funkce, byla samozřejmostí. Bylo takřka nemožné mimo rodinné společenství přežít. Kdo v rodině nežil, měl blízko k postavení na okraji společnosti. Funkce, které rodina plnila, postupně přebíral vznikající sociální stát.

V současné době dle Matouška plní v západní civilizaci rodina zejména funkce: „*podporování socializace, vychovávání dětí, vztahovou podporu dospělých lidí a ekonomickou podporu všech členů*“.¹⁹

Dunovský se přiklání k názoru, že rodina má i nadále důležitou funkci v životě člověka, jako nejdůležitější uvádí: „*biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a socializačně-výchovnou*“.²⁰ Krebs tvrdí, že tyto funkce by měli plnit rodiče, případně dospělé osoby, které se o nezaopatřené děti starají a měli by být podporováni sociální politikou státu.

Již od narození každého z nás, nás naše rodina formuje a socializuje. Rodina je prvním prototypem společnosti, jehož je každý z nás součástí, který zásadním způsobem ovlivňuje náš vývoj a vztahy k ostatním lidem. Přenáší na nás osobité způsoby chování, podle kterých následně navazujeme další vztahy. To, že je rodina první v řadě při našem narození, ovlivňuje vývoj naší osobnosti v době, kdy nemá žádnou jinou konkurenci. Umožňuje tedy vznik neobyčejně silným vztahům a emotivním vazbám na členy rodiny.²¹ Její role je nutná při „*předávání návyků nutných pro život ve společnosti a pro styk mezi lidmi*“.²² Rodina je také vnímána svou péčí o

---

¹⁹ MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 13-14.

²⁰ Srov. DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: AVICENTRUM, 1986, s. 9., KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 374.

²¹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 374.

²² MUCHA, Ivan. *Sociologie: základní texty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 151.

děti, jako budoucí zaměstnance. Vychovává je a umožňuje jim vzdělání.²³ Rodina je proto důležitá pro celou společnost, „pro její *civilizační, kulturní a mravní úroveň*“.²⁴

I vláda vnímá důležitost rodiny jako základní jednotky naší společnosti, důležité pro rozvoj lidského kapitálu, na jejímž úspěchu závisí další rozvoj naší společnosti, jak „*kulturní, sociální i ekonomický*“.²⁵

1.3. Proměny rodiny

„Rodiny se ocitají v přechodné fázi mezi společnostmi, v níž existovala jediná platná norma rodinného života a pluralitním modelem, považujícím různorodost norem za legitimní, ba dokonce žádoucí“. Toto tvrzení Giddens dokládá uvedením pěti typů proměn: *organizační, kulturní, třídní, variace životní dráhy a věkových skupin*“.²⁶

Co se týče proměny **organizační**, jedná se o rozlišné rozdělování domácích povinností mezi jednotlivé členy rodiny. Jiným způsobem je toto řešeno v tradiční rodině, než v rodině s oběma zaměstnanými rodiči, nebo rodině samoživitelky. Proměny **kulturní** se projevují v rozlišných názorech a hodnotách, jež se mění v důsledku působení různých hnutí, například feminismu. Proměny **třídní** je možné vnímat, jako rozdíly mezi nižšími, středními a vyššími vrstvami obyvatel, které následně ovlivňují skladbu rodiny. Je zde zřejmý rozdíl i v **životních drahách** jednotlivých obyvatel, kteří jsou ovlivněni svými rodinami a v neposlední řadě také proměny vazeb mezi generacemi, které jsou dnes slabší než v minulosti.²⁷

---

²³ POTŮČEK, Martin. *Cesty z krize*. 1. vyd. Praha: SLON, 2011, s. 50.

²⁴ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 374.

²⁵ Národní koncepce podpory rodin. In: [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf. s. 3.

²⁶ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Jan Jařab. Praha: Argo, 2000, s. 160. in Rapoport a Rapoportová, 1982, str. 476.

²⁷ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Jan Jařab. Praha: Argo, 2000, s. 160- 161.

Možný popisuje proměnu rodiny jako důsledek vlivu ideologií, rozmachu nových hnutí jako radikální marxismus či feminismus, které označily tradiční rodinu za ideologickou, utlačující a nereálnou. Bezohledná kritika rodiny skutečně dokázala, „že instituce, která byla považována za snad nejstabilnější výtvor naší civilizace“²⁸ se změnila, a to ve svých nejpodstatnějších bodech.

Postupně končí období tabu předmanželského sexu, kdy díky vlivu křesťanství měla po staletí rodina výhradní právo na zákonný sex, jež byl uznáván za účelem plození dětí. Rodina již může sama zvážít, kdy počne dítě díky rozvoji hormonální antikoncepce. Oddělil se tak sex od reprodukčního aktu. Postupně ztrácí rodina monopol i na plození dětí, přibývá dětí narozených mimo manželství.

Mění se také tradiční výběr partnera. Partner byl dříve vybírán rodiči tak, aby byl ekonomicky i kulturně na stejné výši. Tímto přispívala rodina ke stabilitě společnosti a nemísily se jednotlivé kategorie sociálních vrstev. Manželství bylo vlivem křesťanství podáváno jako svazek, který nelze zrušit. Tento výklad byl však nahrazen manželstvím jako smluvním aktem, který může být kdykoliv zrušen. Záruka pevnosti manželství slábne. Vztahy a sňatky jsou zakládány na vzájemné přitažlivosti, která je často pomíjivá. Začíná narůstat rozvodovost a opakovaná manželství.

Nastupující dělbou práce a rozvojem institucí jako školy, nemocnice, postupně rodina přichází i o další základní funkce. Vzdělávání dětí přebírá škola, péči o nemocné, přestárlé a postižené přebírají nemocnice a další ústavy. Média nám dnes podávají svůj výklad vztahu k hodnotám a správnému způsobu života. „Rodině zůstal konzum, zábava a citové bezpečí, z čehož jen v tom posledním je ještě nenahraditelná“. Změnil se druh a povaha práce, která již není fyzicky náročná, a proto je možné, aby ženy opouštěly práci v domácnosti, začaly pracovat a věnovaly se naplno své

---

²⁸ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2.vyd. Praha: SLON, 2002, s. 19 – 21.

kariéře. Mateřství již pro ně není celoživotním údělem, ale jen jednou etapou života.²⁹

Také Dunovský popisuje proměnu rodiny na základě několika významných znaků. Jedná se především o změnu z dřívějšího přísného mužského vedení rodiny k vedení partnerskému. Další znak stejně jako Možný vidí v začlenění ženy do práce, které vyžadovalo její vzdělávání. Vede k zrovnoprávnění žen a jejich menší závislosti na mužích. Změna patriarchální rodiny v moderní dosáhla vrcholu, když nejdříve muži a poté i ženy začali pracovat mimo rodinu. Rodina už dnes není ekonomicky nezávislá. V rámci rodiny se již nic nevyrobí, nesměňuje. Rodina se stává závislou na fungování celé společnosti a je popisována jako místo, ve kterém se odpočívá, relaxuje a reprodukuje.³⁰

Krebs za základní důvody proměny rodiny považuje taktéž období industrializace, které bylo doprovázeno stěhováním za prací. A navíc volnost při uzavírání sňatků, rozpad vícegeneračního soužití, přijetí zákonných změn v rozvodech, rozvoje demokracie, ekonomiky s tím spojeného stěhování do měst, růst kvalifikace žen.³¹ Důsledkem těchto změn dle Potůčka dochází k „*oslabení soudržnosti*“ členů rodiny. Oslabování rodiny lze pozorovat i s rostoucím počtem nesezdaných párů, dětí narozených mimo manželství, nejnižší porodností v Evropě a vysokým procentem rodin s jedním živitelem.³²

Tyto změny rodiny mají za následek následně zmenšení rodin, počtu generací i členů rodiny. Rodiny většinou žijí ve městech v malých bytech, rodiče chodí do práce a snižuje se tak možnost starat se o starší generace nebo o výchovu dětí. Zde nastupuje společnost se svými institucemi, které činnost rodiny nahrazují. Mění se systém vzdělávání. Tímto dochází k narušení vztahů mezi rodiči a dětmi. Společnost přebírá část práv a

---

²⁹ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: SLON, 2002, s. 19-21.

³⁰ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: AVICENTRUM, 1986, s. 9-10.

³¹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 375.

³² POTŮČEK, Martin. *Cesty z krize*. 1. vyd. Praha: SLON, 2011, s. 87.

vážnosti, kterou měli dříve rodiče a snaží se vzdělávat nastávající generace tak, aby to vyhovovalo jí samotné. S rozšiřováním antikoncepce, ale také podmínek v malých městských rodinách se snižuje porodnost.³³

Matoušek uvádí že, rodina má dnes nejružnější podoby, jednou z desítek variací je i tradiční podoba matka, otec, děti.³⁴

Co se týče ochrany rodiny a rodičovství zákonem, je deklarována v článku 32 Listiny základních práv a svobod. Jedná se mimo jiné o: „*zvláštní ochranu dětí a mladistvých, ochranu těhotných žen v pracovních vztazích a zaručení odpovídající zdravotní péče, právo na pomoc od státu pro rodiče, stejná práva pro děti narozené v manželství i mimo ně, právo rodičů na výchovu svých dětí a jejich omezení pouze na základě rozhodnutí soudu*“.³⁵

V moderní (dnešní) společnosti pak s přechodem k tržní ekonomice dochází ke změně sociálních, pracovních a ekonomických podmínek. Moderní rodina se musí vyrovnat se změnami, které vytváří nové nároky na muže a ženy jako rodiče, kteří pracují a zároveň jako děti, které se starají o své nemohoucí rodiče. Spočívá na nich zodpovědnost za finanční zabezpečení rodiny oproti době, kdy část nákladů na rodinu pokrýval stát. Většina rodin s dětmi v současné době potřebuje dvojitý příjem.

Tlak na větší pracovní výkon v zaměstnání a její rostoucí časová náročnost, vede k prudkému poklesu času, který je možné rodině věnovat.³⁶ Potůček popisuje stoupající nároky na pracovní výkon. Zaměstnavatelé dávají přednost lidem, kteří jsou ochotni omezit svůj osobní a tedy i rodinný život. Trh práce využívá mladé lidi ve věku, kdy plánují rodinu. Je více

---

³³ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: AVICENTRUM, 1986, s. 9,10.

³⁴ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 43.

³⁵ Česká republika. Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 1993, roč. 1993, 1.

³⁶ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 53.

zdůrazňována svoboda volby, která je omezena o odpovědnost k nejbližším.³⁷

Častěji se stává přijatelné narození dítěte mimo manželství, které svědčí o vysoké toleranci obyvatel k rozvodům a svobodnému mateřství.³⁸

1.4. Krize rodiny

Nejdůležitějším faktem, proč dochází k rozpadu klasické rodiny, je krize rodiny. Keller uvádí, že „*debata o údajné krizi rodiny probíhá již po desetiletí a její výsledky nejsou jednoznačné*“. Je nesporné, že nárůst rozvodovosti v posledních desetiletích narůstá. Vyrůstá však také četnost druhých manželství, takže počet lidí středního věku, kteří zůstávají sami je nízký. Tím pádem některé výzkumy mohou tvrdit, že se vlastně rodina v žádné krizi nenachází. Za projev krize rodiny dle Kellera lze spíše považovat to, že manželství ztrácí svůj společenský závazek, rodina se stává jakousi průchozí a její složení se stále rychleji obměňuje. Rodina se stává dohodou na omezený čas a průběžně se přizpůsobuje měnícím se podmínkám.

Rostoucí křehkost rodiny však není pouze důsledkem toho, že někteří lidé chtějí žít sami, ale je to volba jejich životního stylu. Ale také stále více nekompromisní požadavky trhu práce. Ochota lidí zakládat rodiny klesá tam, kde je rodinný život a rozdělení rolí v rozporu s požadavky na flexibilitu a mobilitu zaměstnanců na trhu práce.

Tržní nejistota je od zaměstnavatelů přenášena na rodinu a potažmo její jednotlivé členy, dochází k tomu, že se rodina přizpůsobuje trhu práce. Nejvíce se tento problém dotýká žen, které jsou samy s dětmi. Tyto ženy marně hledají plnohodnotná zaměstnání, a pokud již takové získají, stávají

---

³⁷ POTŮČEK, Martin. *Cesty z krize*. 1. vyd. Praha: SLON, 2011, s. 87.

³⁸ CHALOUPKOVÁ, Jana; ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. s. 49.

se nejvíce přizpůsobivými pracovníky, protože jsou si vědomy své nahraditelnosti a toho, že svou práci potřebují. Tím jim zůstává opět méně času na děti.³⁹

Sullerotová se přiklání k názoru, že nejdůležitějším důvodem krize rodiny je individualismus, kdy „sociálnější“ evropské státy berou rodinám jejich poslání zabezpečit své rodinné příslušníky v době nemoci, stáří a mnohdy se starají i o výchovu dětí. Touto proměnou začíná být rodina chápána jako omezující v nezávislosti jedince a ztrácí svou ochrannou funkci, kterou přejímá stát.⁴⁰

Taktéž krize rodiny dle Potůčka „*má své kořeny*“ ve změně hodnot a postojů lidí, kteří jsou vystaveni šanci k vyšší spotřebě a orientaci jen na svou osobu.⁴¹

Možný vnímá krizi rodiny z důvodu povolení svazků, kterými společnost držela rodinu pohromadě jako společenství více generací a jako manželský pár. Již není nutný především ekonomický tlak na udržení rodiny. Rodina již není „*společenstvím majetku a sdíleným hospodářstvím*“. Manželský pár, který dříve zaručoval plození dalších generací a byl spojen manželstvím do smrti, je v současné společnosti nahrazován volnými svazky, případně opakovanými manželstvími.⁴²

1.5. Shrnutí

V této kapitole byl popsán pojem rodina. Z uvedených zdrojů vyplývá, že definic na toto téma je mnoho. Všichni autoři se však shodují v tom, že se v současné době mění funkce rodiny. Dochází k proměně rodiny. Kdysi neoblomná a ničím nezničitelná rodina je dnes křehká,

---

³⁹ KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 1. vyd. Praha: SLON, 2005, s. 29-30.

⁴⁰ SULLEROT, Évelyne. *Krize rodiny*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, s. 39-40.

⁴¹ POTŮČEK, Martin. *Cesty z krize*. 1. vyd. Praha: SLON, 2011, s. 89.

⁴² MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, s. 266-267.

riziková a nestabilní. Tradiční rodina se mění v rodinu moderní a přichází o své nejdůležitější funkce. Manželský svazek má již minimální váhu, někteří lidé procházejí postupně několika rodinami. Ženy získávají ekonomickou, osobní i společenskou samostatnost. Mění se role mužů a žen. Z ekonomických důvodů je nutný příjem obou partnerů, jelikož jsou zodpovědní za finanční zabezpečení rodiny, které kdysi zastával stát. Tržní nejistota se přenáší od firem na zaměstnance, potažmo na členy rodiny a ti se pak snaží přizpůsobit požadavkům zaměstnavatelů.

2. Samoživitelství a jeho důvody

V první kapitole jsem objasnila pojmy rodiny, její proměny a krize v současné společnosti. Jedním z dopadů těchto změn v současné rodině je vznik samoživitelství (osamělého rodiče). V této kapitole se zaměřím na pojem samoživitelství. Popíši jeho důvody, rizika a náhled společnosti na tento druh rodinného soužití.

2.1. Pojem samoživitelství

Zákoník práce v ustanovení § 350 uvádí přesnou citaci pojmu: „*Osamělými se rozumí neprovdané, ovdovělé nebo rozvedené ženy, svobodní, ovdovělí nebo rozvedení muži a ženy i muži osamělí s jiných vážných důvodů, nežijí-li s druhem nebo družkou*“.⁴³

Dle Matouška je samoživitelství podobou neúplné rodiny, kdy s dítětem zůstává jen jeden rodič. Použijeme-li k určení této cílové skupiny definici zákona o státní sociální podpoře, potom za osamělého rodiče považujeme rodiče, který je svobodný, ovdovělý nebo rozvedený, pokud nežije s druhem. Druhou skupinou je pak rodina, v níž jeden z rodičů s rodinou nežije, ale nedošlo k rozvodu.⁴⁴

Současný demografický vývoj naznačuje, že počet rodičů samoživitelů bude narůstat. Tato situace je způsobena především dvěma činiteli. Nejdůležitějším z nich je vysoká rozvodovost, kdy na 100 sňatků připadá 62,3 rozvodů a dalším je narození dětí mimo manželství, kdy 41,8 % dětí z celkového počtu narozených se narodí mimo manželství.⁴⁵

Neúplná rodina je veřejností vnímána jako rodina, ve které žije osamělý rodič s dítětem (dětmi) nebo osamělý prarodič s vnoučetem

---

⁴³ JAKUBKA, J. *Zákoník práce: prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k 1. 1. 2008*. 2. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2008, s. 447.

⁴⁴ MATOUŠEK, Oldřich a kol., *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 43.

⁴⁵ *Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů ČR* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://www.vupsv.cz/index.php?p=economic_social_indicators&site=default.

(vnoučaty). Osamělost je vnímána tak, že neexistuje druhý legální partner rodiče (prarodiče).⁴⁶

2.2. Důvody samoživitelství

Příčin vzniku samoživitelství může být několik – **úmrť, rozvod nebo svobodné mateřství**.⁴⁷ Je možné vyložit vznik osamělého mateřství a samoživitelství s ohledem na situaci, která k tomuto vedla. K postavení matky samoživitelky vedou nejčastěji tři cesty:

✓ **Samoživitelství jako důsledek rozvodu či rozpadu vztahu**

Tento důvod je nejčastější od osmdesátých let dvacátého století. S ohledem na častější svěřování dětí do péče matky je tato okolnost jednou z nejvýznamnějších okolností, vedoucích k samoživitelství.

✓ **Mimomanželská plodnost**

V současné době je jednou z nejvýznamnějších příčin získání postavení matky samoživitelky. Ne všechna je však doprovázena osamělým mateřstvím, i přesto, že jsou tyto ženy k samoživitelkám řazeny.

✓ **Ovdovění**

Tato příčina samoživitelství převládala do druhé poloviny dvacátého století. V současné době tvoří minimum případů samoživitelství i s ohledem na rozšíření trendu rozvodovosti a mimomanželské plodnosti. Pouze malý počet matek samoživitelek se dostává do této situace smrtí manžela.⁴⁸

Sobotková však dělí osamělé matky s dětmi podle společenských postojů k nim, a to na ty, které **partner opustil, vdovy s dětmi a matky, které se rozhodly samy být matkami samoživitelkami**.

---

⁴⁶ Sociodemografická analýza neúplných rodin s nezletilými dětmi: HR 135/05. Prosinec 2005. Dostupné z: <http://www.ncss.cz/pusobeni.php>.

⁴⁷ MATOUŠEK, Oldřich a kol., *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 43.

⁴⁸ MARHÁNKOVÁ HASMANOVÁ, Jaroslava. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice „Sandwichová generace“ – kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (dětí a seniory)* Praha: Gender Studies, 2011, s. 3-4. (dostupné z http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf, cit. 12.11.2012).

✓ **Osamělé matky, které chtějí být svobodné**

Sobotková popisuje, že svobodnými matkami se v současné době stávají zralejší ženy kolem 35 let, které jsou úspěšné ve svém povolání, zajištěné. Chtěly dítě, ale nepotkaly partnera, který by vyhovoval jejich představám. Zde lze zařadit i matky, které jsou samy a vzaly si dítě např. do pěstounské péče.

✓ **Osamělé matky, které mají děti z rozpadlého vztahu, z důvodu rozvodu nebo rozchodu partnerů**

Názory na tuto skupinu matek samoživitelek se různí. Na jedné straně je jim vyčítáno, že nebyly schopny udržet manželství, i nefungující, tzv. kvůli dětem a na druhé straně, že pro děti je lepší žít sice v neúplné rodině, ale poměrně v klidu. Výsledkem těchto dvou názorů je, že takové rodičovství není ideální, ale v dnešní době pravděpodobně nevyhnutelné.

✓ **Osamělé matky – vdovy s dětmi, kterým zemřel manžel**

Společnost tyto matky samoživitelky lituje, je k nim tolerantní a shovívavá, protože za své postavení samy nemohou.⁴⁹

2.2.1. Rozvod

Je nejčastějším důsledkem krize rodiny a vzniku samoživitelství. Je jediným právním prostředkem k ukončení manželství za života manželů. Není ale jediným možným ukončením soužití páru. Dalšími způsoby mohou být: „*opuštění rodiny jedním z partnerů, rodina vyprázdněné skořápky, dlouhodobá absence jednoho z manželů, zánik některé z hlavních funkcí manželství, konec manželství přeměněn v tzv. rodičovské manželství*“.⁵⁰ Dle Giddense je důvodů vysoké rozvodovosti několik. Dnešní manželství středních vrstev již nemají potřebu předávat majetek svým potomkům z generace na generaci, nejsou tudíž nuceni žít spolu a strádat majetek pro své děti. S rostoucí seberealizací žen, již dnes ženy nejsou tak často

---

⁴⁹ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 171,172.

⁵⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-05-9. s. 171.

ekonomicky závislé na svém manželovi, jak tomu bylo dříve. Díky lepší ekonomické situaci většiny rodin je snadnější rozvést se a vytvořit samostatnou domácnost. Rozvod dnes již není posuzován jako znamení hanby, či nezvládnutí společného soužití. Stoupající rozvodovost „*nemusí dokládat hlubokou nespokojenost se samotnou institucí manželství, ale spíše rostoucí snahu o dosažení hodnotného a smysluplného vztahu*“.⁵¹

Možný uvádí důvody rozvodu, které lze předvídat na základě pozorování a výzkumu. Vliv na rozvodovost má společenské a ekonomické postavení. Stoupající zaměstnanost žen a jejich ekonomická společenská nezávislost zvyšuje možnost rozvodu. Manželství je stabilnější, pokud žena přispívá do rodinného rozpočtu, lépe situovaná manželství jsou stabilnější. Ovšem, pokud se výše mzdy ženy výrazně přibližuje manželovu příjmu, či jej překračuje, stává se manželství náchylnější k rozvodu.

Důležitým vlivem je také věk vstupu do manželství. Častěji jsou ukončena manželství, která vznikla u příliš mladých párů, či naopak u párů středního věku cca 30 let. U příliš mladých párů dochází k tomu, že sňatek byl uzavřen v době, kdy partneři studují. Nejsou ještě mentálně a osobnostně zralí a od manželství očekávají příliš moc. Starší páry si naopak již vybudovaly nezávislost, které se nechtějí vzdát. Navíc ženy v tomto věku jsou již většinou vysokoškolsky vzdělané, nebo mají finančně velmi dobře placenou práci a na partnerovi jsou ekonomicky nezávislé.⁵²

Naopak děti jsou jedním z důvodů, proč se manželství méně rozvádějí. Stará moudrost praví, že děti drží manželství pohromadě, za to bezdětná manželství se rozvádějí snadněji. Co se týče manželství s více dětmi je možné, že rozvodovost je ovlivněna i tím, že se častěji jedná o ortodoxní katolíky. Manželství trvají delší dobu také z ekonomických důvodů. Žena je více závislá na partnerovi a partner je méně žádán na partnerském trhu díky velkému počtu dětí.

---

⁵¹ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1.vyd. Jan Jařab. Praha: Argo, 2000, s. 165.

⁵² MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-05-9. s. 187-192.

Všeobecně platí také, že čím déle manželství trvá, tím se snižuje pravděpodobnost rozvodu. Na rozvod má také vliv, zda partneři žijí ve městě či na vesnici. Důležité je také náboženství partnerů, náboženské vyznání má vliv na stabilitu manželství. Více se také rozvádějí partneři, jejichž rodiče se rozvedli. A nemůžeme opomenout ani opakované manželství. Opakované manželství je více náchylné k rozvodu, čím vyšší pořadí, tím vyšší tendence.

Giddens se shoduje v názoru s Možným na téma opakovaných manželství. Bývají méně úspěšná než první a vykazují vyšší rozvodovost. Dále předpokládá, že již jednou rozvedení lidé, kladou na další manželství vyšší nároky a pokud manželství jejich nároky nesplní, je pro ně jednodušší si rozvod zopakovat.⁵³

*„Nejnovější průzkumy spořádanosti manželství naznačují, že nejstabilnější jsou ty rodiny, kde manželka láskyplně pečuje o svého muže, muž je úspěšný ve svém povolání, nehádají se často kvůli sexu a vzájemným vztahům, podařilo se jim úspěšně integrovat do svých rodinných vztahů obě své širší rodiny a staré přátele, a muž má cit pro nezávislost a kontrolu své ženy“.*⁵⁴

Těžko lze posuzovat, zda u rozvodu převládají kladné či záporné stránky. Tolerance společnosti umožňuje uzavřít vztah, který nevyhovuje, bez toho, aby společnost partnery jakkoli stigmatizovala. Na druhou stranu se však rozvod nikdy neobejde bez emotivních následků.⁵⁵ V České republice se dnes rozpadá každé druhé manželství. Složení domácností se mění a stále významnějším typem domácnosti je neúplná rodina.⁵⁶

---

⁵³ Srov. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Jan Jařab. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203-124-4. s. 171, MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-05-9. s. 181-192.

⁵⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Jan Jařab. Praha: SLON, 2002, s. 196.

⁵⁵ MUCHA, Ivan. *Sociologie: základní texty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 160-161.

⁵⁶ POTŮČEK, Martin. *Cesty z krize*. 1. vyd. Praha: SLON, 2011, s. 87.

2.2.2. *Mimomanželská plodnost*

Za další důvod samoživitelství je možné považovat mimomanželskou plodnost. Nárůst počtu matek samoživitelek z důvodu mimomanželské plodnosti je poměrně vysoký. Počátkem devadesátých let dvacátého století se již každé třetí dítě narodí jako nemanželské. Růst počtu dětí žijících jen s jedním rodičem je neprávě přijatelné směřování ihned po růstu počtu rozvodů.⁵⁷

Tento nárůst má dvě vysvětlení. Prvním důvodem je **změna hodnotové orientace mladých lidí**. Dávají přednost volnějšímu soužití před manželstvím. Není pro ně důležité, zda se dítě narodí do manželství, či ne. Tyto svobodné matky jsou finančně na vyšší úrovni a nejsou tlačeny ekonomickými okolnostmi do manželství. Většinou jsou poměrně dobře vzdělané a podle svých názorů a postojů si svou životní dráhu určují samy. Neberou ohledy na širší okolí a tradice. Rozhodnutí nevzdávat se, je jejich přesvědčením.⁵⁸

Druhým důvodem, který je častější, je **svobodné mateřství**, které je **podmíněno nízkým třídním postavením** a je možné jej chápat jako reakci na sociálně politická opatření státu. Většinou se jedná o matky s nižším vzděláním, které otec dítěte opustil, či se samy rozhodly s ním nežít.⁵⁹

Na základě výzkumu bylo zjištěno, že tři pětiny žen samoživitelek se před narozením prvního dítěte neprovdaly, protože otec dítěte sňatek odmítal, nebo ony samy si nebyly jisty budoucností vztahu, 40 % považuje manželství za formalitu, která nepřináší výhody. Každá čtvrtá připustila, že zůstat neprovdaná je finančně výhodnější. Třetina se nechtěla vdávat těhotná a odrazovaly je náklady na svatbu. Dále 22 % žen nechtělo ztratit

---

⁵⁷ KOCOuroVÁ, Jiřina; RABUŠIC Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Univerzita Karlova, 2006, s. 45.

⁵⁸ Srov. KOCOuroVÁ, Jiřina; RABUŠIC Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Univerzita Karlova, 2006, s. 47–55. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Jan Jařab. Praha: Argo, 2000, s. 169.

⁵⁹ KOCOuroVÁ, Jiřina; RABUŠIC Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Univerzita Karlova, 2006, s. 47 – 55.

svobodu a dalšími méně častými důvody byly neukončené vztahy partnera, popřípadě rozchod s partnerem. Že je manželství formalitou, nepřináší žádné výhody a obavu ze ztráty nezávislosti uváděly nejčastěji vysokoškolsky vzdělané ženy, naproti tomu ženy s nižším vzděláním uváděly, že se nevdaly proto, že si je partner odmítl vzít.

Uváděné důvody však souvisí se situací, ve které se ženy nacházely v době před narozením dítěte. Jinak se rozhodovala žena, která neměla stálého partnera a jinak žena, která žila v trvalém svazku. Ty, které měly stálého partnera, častěji uváděly, že manželství je formalita, nechtěly se vdávat těhotné a svatba je finančně nákladná, za to osamělé matky uváděly nejčastěji, že je partner opustil, nebo si je nechtěl vzít. Jediným důvodem, který se shodoval, byla ztráta nezávislosti.⁶⁰

2.2.3. Ovdovění

Třetím důvodem samoživitelství je pak ovdovění. Tento důvod převažoval do druhé poloviny dvacátého století. V současnosti jde o minimum případů s ohledem na rozvodovost a mimomanželskou plodnost.

2.3. Samoživitelství a společnost

Rodiny s jedním rodičem jsou v posledních letech stále častějším typem rodiny. V druhé polovině dvacátého století vzrůstaly počty rozvodů, ale také narůstal počet žen, které mají děti za svobodna. Náhled okolí na svobodné matky se postupem času mění, dříve byly vnímány negativně, někdy i odsuzovány.⁶¹ Dle výzkumu v české společnosti je přijatelné, že se dítě narodí mimo manželství. Stále více lidí si myslí, že výchovu dítěte

---

⁶⁰ CHALOUPKOVÁ, Jana; ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Děti na psí knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*. 1. vyd. Editor Dana Hamplová. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 61.

⁶¹ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny: I*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 170-171.

může zvládnout jeden rodič. Výzkum také prokázal vysokou toleranci k rozvodům i svobodnému mateřství.⁶²

Dle údajů českého statistického úřadu je zřejmé, že počet rozvodů od roku 2008 postupně klesá. V roce 2008 bylo rozvedeno 31 300 párů, za to v roce 2011 „jen 28 113“⁶³, což je způsobeno i tím, že ubývá sňatků, více jedinců sňatek nepovažuje za důležitý a zůstává bez partnera. Tito lidé přiznávají, že tento stav jim na jednu stranu vyhovuje, mají více času se realizovat, avšak trpí osamělostí.⁶⁴ Z údajů z roku 2011 vyplývá, že nejvíce manželství se rozvádí po patnácti letech a to 45 % z celkového počtu všech rozvedených manželství.

V roce 2011 bylo v ČR celkem 178 430 domácností neúplných rodin. 107 967 domácností obývalo jedno nezaopatřené dítě, 70 463 domácností obývaly dvě a více dětí. V průměru na jednu domácnost s více dětmi připadá 2,23 nezaopatřeného dítěte. Hlavní příčinou neúplnosti rodin byl z 64,4 % rozvod, následuje z 19,8 % „singl“ život a na poslední příčce z 15,8 % jsou domácnosti, kde hlavní příčinou neúplnosti je ovdovění nebo odděleně žijící manželé.⁶⁵ Fenomémem změny ve společnosti je i rychleji rostoucí podíl dětí narozených mimo manželství, který vzrostl za posledních dvacet let o cca 26 %.⁶⁶ Osamocení rodič (samoživitelka) je na rozdíl od rodičů žijících v úplných rodinách častěji ohrožen nezaměstnaností, sociální izolací, chudobou a sociálním vyloučením. Má horší přístup k přiměřenému bydlení. Co se týče citového zajištění dětí a času se jim

---

⁶² CHALOUPKOVÁ, Jana; ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě: mimomanželská plodnost v ČR*. 1. vyd. Editor Dana Hamplová. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 49.

⁶³ Český statistický úřad: *Zaostřeno a ženy a muži 2013* [online]. 31.1.2012. [cit. 2013-02-17]. Kód: e-1413-12. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/1413-12-r_2012.

⁶⁴ MUCHA, Ivan. *Sociologie: základní texty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 166.

⁶⁵ Český statistický úřad: *Zaostřeno a ženy a muži 2013* [online]. 31.1.2012. [cit. 2013-02-17]. Kód: e-1413-12. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/1413-12-r_2012.

⁶⁶ KOCOuroVÁ, Jiřina; RABUŠIC, Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Univerzita Karlova, 2006, s. 45.

věnovat, má osamocená matka méně času. Někdy se stává, že matka je pohlčena prací a starostí o domácnost natolik, že na děti už jí čas nezbyvá.⁶⁷

Giddens uvádí, že domácností, které vedou osamělí rodiče je již třetina všech domácností s nezletilými dětmi. Většinou patří k nejchudším skupinám v současné společnosti. Z jeho poznatků vyplývá, že matky ovdovělé žijí většinou ve vlastním bytě nebo domě, za to matky svobodné v naprosté většině v bytě nájemním.

Většinou se ženy do situace osamělého rodiče dostanou nedobrovolně. Výjimkou, jsou pak svobodné matky z vlastního rozhodnutí. Tyto ženy mají většinou dostatek prostředků, aby se byly schopny o dítě postarat.⁶⁸

2.4. Shrnutí

V této kapitole jsem objasnila pojem samoživitelství, zaměřila jsem se na důvody, které k tomuto statusu vedou, popsala jeho druhy, rizika a v neposlední řadě i náhled na tyto rodinné svazky. Je zřejmé, že ke statusu samoživitele je možné dospět mnoha způsoby, vymezuje je jak Hasmanová, tak Sobotková, ovšem každá jiným způsobem. Rizika samoživitelství jsou v dnešní společnosti vysoká a týkají se jak nezaměstnanosti, izolace, chudoby, tak i nedostatku času k věnování se dětem. Co se týče názoru společnosti na osamělé rodiče, ten se za poslední generace se změnil a samoživitelky již nejsou vnímány negativně.

---

⁶⁷ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 44 - 45.

⁶⁸ Srov. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Jan Jařab. Praha: Argo, 2000, s. 168. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny: I. 3*. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 170-171.

3. Sladění práce a rodiny

Od doby, kdy došlo k modernizaci společnosti je sladění pracovního a rodinného života nezbytností. Přes veškeré změny ve společnosti, zůstává i nadále starost o domácnost a péči o děti ve větší míře na ženě. Od muže se všeobecně očekává, že rodinu zabezpečí a žena popřípadě doplní svým platem rodinné finance. Matky samoživitelky však musí zvládnout obě role současně, jak starost o děti, tak i o finanční zabezpečení rodiny.

S tímto problémem se pracující ženy samoživitelky potýkají denně. Trh práce, který je v současné době vybudován podle kapitalistického modelu ovlivňuje uspořádání a dynamiku soukromého života žen. Nové způsoby organizace pracovní doby, nezaměstnanost, nové formy zaměstnanosti ovlivňují to, jak jsou ženy nuceny organizovat svůj rodinný život.⁶⁹

3.1. Opatření na podporu rodiny

3.1.1. Sociální politika

Jedním z důležitých kritérií možnosti skloubení práce a rodiny je i sociální politika státu. Model sociální politiky, která je uplatňována v České republice se vytváří postupně a jsou v ní zastoupeny složky všech typů sociálních politik. Není možné přiřadit ji k jednomu typu. Vytvářela se jak v souvislosti se socialistickou minulostí, tak i změnami po roce 1989. Je zřejmé, že v posledních letech dochází v sociální politice České republiky ke změnám, a to v oslabení složky „redistributivního typu“, tj. omezení štědrosti státu a posílení ostatních prvků s cílem úspory financí a správného rozdělení finančních prostředků těm, kteří je opravdu potřebují. Toto je

---

⁶⁹ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 11.

nutné jak z důvodu omezených finančních prostředků státu, tak i z důvodu aktivní podpory a motivace k práci.⁷⁰

Potůček upozorňuje, že pokud chceme hovořit o sociální politice, je nutné si pokládat otázku, „*čí sociální politika, koho, pro koho a proti komu*“. Sociální politiku formuje řada subjektů. Může se jednat jak o tvůrce, tak i uživatele, kdy každý může být jak tvůrcem, tak i uživatelem. Dále se snaží vysvětlit tento proces jako představení, kde jednotlivým účastníkům je možné určit „*typické charakterní*“ role.⁷¹

Hlavním cílem sociální politiky je pomoci lidem v době, kdy toho nejsou schopni sami a dále vytvářet dobré podmínky pro vývoj jedince a sociální skupiny. V literatuře je možné nalézt i rozlišení na aktivní a pasivní sociální politiku. Aktivní politika se snaží působit na příčiny sociálních překážek, za to pasivní zmírňuje následky.⁷² Sociální zabezpečení sociální politiky zahrnuje tři samostatné pilíře, těmito pilíři jsou sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc. Toto rozdělení je podle právní povahy zabezpečení, důležité k určení nároku občana na určitou dávku.⁷³

3.1.2. Rodinná politika

Je nedílnou součástí sociální politiky státu. „*I přes různá zpochybnění zůstává rodina stále, i když v nejrůznějších podobách a s měnícími se rolami v měnícím se světě, základní buňkou sociálního života.*“⁷⁴

Objekty rodinné politiky jsou nejčastěji lidé, kteří se připravují na rodinný život a partnerství, rodiny, malé sociální skupiny, matky

---

⁷⁰ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 56-57.

⁷¹ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakl., 1995, s. 55-57.

⁷² POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakl., 1995, 30-33.

⁷³ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 194.

⁷⁴ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakl., 1995, s. 101.

samoživitelky, pracující ženy, rodiny s nezaopatřenými dětmi, rodiny sociálně potřebné a sociálně patologické.⁷⁵ Subjekty jsou pak ti, kteří chtějí, mají prostředky, možnosti a mohou tyto potřeby naplňovat. Významnými subjekty jsou v moderní společnosti stát, zaměstnavatelé, obce, kraje a různé organizace.⁷⁶

Pro formování rodinné politiky je důležitý pojem domácnosti, který je popisován jako společné bydlení se společným hospodařením rodiny, nebo více rodin a dalších skupin osob. Stát se cítí za rodinu zodpovědný. Snaží se ji podporovat, popřípadě postihovat dle zákona o rodině, ovlivňovat rodinu zvenku, při jejím utváření, trvání i zániku a o vytvoření vhodných hospodářských a sociálních podmínek pro rodiny a výchovu dětí, a to různými podobami finančních podpor a poskytováním služeb.⁷⁷

Krebs za hlavní cíle rodinné politiky považuje „*zmírňování narůstajících nákladů rodin*“, posílení důležitosti rodiny a manželství, zlepšování životních podmínek pro správný rozvoj dítěte jako svobodného a všestranného jedince a podpora slučitelnosti rodiny a zaměstnání. Dále podporu alternativních způsobů práce a v neposlední řadě podporu rodiny při tomto sladění.⁷⁸

Podpora rodin je jak přímá, tak nepřímá. Přímou podporou rodin rozumíme dávky státní sociální podpory, které jsou vypláceny rodinám v závislosti na jejich příjmu. Jedná se o **přídavek na dítě**, na který má nárok nezaopatřené dítě z rodiny, která nedosahuje 2,4 násobku životního minima. Příjem se zjišťuje za období minulého roku. **Sociální příspěvek**, který se v minulosti podílel na pokrytí výdajů rodin s dětmi, které

---

⁷⁵ Srov. POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakl., 1995, s. 103 – 105, KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 50-52.

⁷⁶ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, ISBN 978-807-3575-854. s. 50-52.

⁷⁷ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakl., 1995, s. 103 – 105.

⁷⁸ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 378.

nedosahují 2,00 násobku životního minima.⁷⁹ Od počátku roku 2011 byl však zrušen všem, kteří nejsou hendikepováni, tím pádem i desetitisícům matek samoživitelek s dětmi.⁸⁰ Dalším je **příspěvek na bydlení**. Na tento příspěvek má nárok vlastník nebo nájemce bytu, který zde má trvalý pobyt, jestliže jeho náklady na bydlení přesahují částku dle daného výpočtu rozhodného příjmu v rodině. Pokud ani tento příspěvek rodině nepostačuje, může žádat o doplatek na bydlení.

Dále jsou zde dávky sociální péče, které jsou součástí **systému pomoci v hmotné nouzi**. Jedná se o **doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí a mimořádnou okamžitou pomoc**.⁸¹ Co se týče pracujících matek samoživitelek, žádná specifická dávka nad rámec úplných rodin jim poskytována není.

Stát podporuje rodiny s dětmi při jejich výchově i nepřímo a to zvýhodňováním oproti ostatním občanům, daňovými odpočty, finanční pomocí, slevami a jinými výhodami. Stále však ještě jsou nedostatečně zvýhodněny rodiny s nezaopatřenými dětmi proti rodinám bez dětí. Bylo by vhodné v rodinné politice vytvořit další daňové úspory tak, aby byly motivovány rodiny s dětmi k práci.

Není možné opomenout dávky nemocenského pojištění z pilíře sociálního pojištění, které mohou využívat pracující matky s malými dětmi. Ať už se jedná o **dávku nemocenské**, která náleží zaměstnanci, který byl uznán práceneschopným k vykonávání svého zaměstnání. A dále **ošetřovné**, které náleží zaměstnanci, jež nemůže pracovat, protože se stará o nemocného člena rodiny ve věku do 10 let, nebo jiného nemocného člena rodiny, jestliže to jeho stav vyžaduje, či pečuje o dítě do 10 let, jemuž bylo uzavřeno dětské výchovné zařízení.

---

⁷⁹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 275.

⁸⁰ POTŮČEK, Martin. *Cesty z krize*. 1. vyd. Praha: SLON, 2011, s. 48.

⁸¹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 274 – 278, 300-303.

Jako poslední jsou pozůstalostní dávky důchodového pojištění. Jedná se o **vdovský a vdovecký důchod**, který přísluší za určitých podmínek pozůstalému manželovi či manželce, který pobíral nějaký typ důchodu, či splnil podmínky nároku, nebo zemřel následkem pracovního úrazu. A dále **sirotčí důchod**, na který má nárok nezaopatřené dítě, jestliže mu zemře „*rodič, osvojitel, popřípadě osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů*“.⁸²

3.2. Pracovní podmínky matek

Zaměstnavatelé vidí nutnost žen sladit práci a rodinu jako riziko pro svůj podnik co se týče produktivity práce, vůbec nepřemýšlí nad tím, že pokud by žena měla možnost harmonicky propojit práci a rodinu, zvýšila by se její spokojenost a tím i produktivita práce. Snaha firem maximalizovat produktivitu práce a vyhnout se zvýšeným nákladům někdy přerůstá v nelegální a diskriminační praktiky.⁸³

3.2.1. Diskriminace matek na trhu práce

Diskriminace v zaměstnání je problémem žen globálně. Týká se jak matek s partnery, tak i matek samoživitelek. Více než třetina žen přiznává, že se ve svém zaměstnání setkala s diskriminací na základě pohlaví. Zaměstnavatelé předpokládají, že ženy budou upřednostňovat rodinu před prací. Je zřejmé, že potřeby zaměstnavatelů a potřeby rodiny jsou protichůdné. Zaměstnavatel vyžaduje jednotlivce, který bude splňovat veškeré jeho požadavky a přizpůsobí se jeho potřebám. Současnými zaměstnavateli je stále zvýhodňován „mužský“ vzor pracovní dráhy, kdy

---

⁸² KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 218-229, 257 – 265, 386.

⁸³ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 48.

práce není přerušena a trvá od ukončení studia po důchod a dále preferují zaměstnance, kteří jsou ochotni pracovat nad rámec své pracovní doby.⁸⁴

V nejhorší situaci jsou matky s malými dětmi, které se vrací do práce po mateřské dovolené. Pouze necelá polovina matek se vrací po skončení rodičovské dovolené ke svému původnímu zaměstnavateli a stále více mezi těmito matkami vzrůstá počet nezaměstnaných. Navíc průzkum ukázal, že téměř 70 % pečujících matek, které se staly nezaměstnanými, nebo nastoupily po rodičovské dovolené k jinému zaměstnavateli, ukončilo rodičovskou dovolenou do tří let věku dítěte, a tudíž měly nárok vrátit se k původnímu zaměstnavateli se zařazením dle pracovní smlouvy. Není možné přesně určit, co bylo důvodem, ale je skutečností, že matky po mateřské dovolené zaměstnavatelé propouštějí nejčastěji.⁸⁵

Zákoník práce tento problém řeší v § 53 a 55, kde je uvedeno, že není možné dát výpověď zaměstnankyni v době čerpání mateřské dovolené a § 47 dává za povinnost zaměstnavateli zařadit matku po nástupu z rodičovské dovolené na stejnou práci podle pracovní smlouvy.⁸⁶

Můžeme se tedy domnívat, že tímto způsobem dochází nejčastěji k nelegálním postupům ze strany zaměstnavatelů, kdy matce je nabídnuta stejná práce, avšak například v jiném městě s tím, že zaměstnavatel neřeší, jakým způsobem matka bude mít možnost skloubit práci s rodinou.

3.2.2. Překážky matek na trhu práce

Matky, pokud nemají pomoc ze strany nejbližšího sociálního okolí (nejbližší rodiny apod.) se většinou starají o dítě v době nemoci, což je pro

---

⁸⁴ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 12.

⁸⁵ *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006, s. 67.

⁸⁶ JAKUBKA, Jaroslav. *Zákoník práce: prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k 1. 1. 2008*. 2. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2008, s. 131-135, 294-295.

zaměstnavatele nevýhodné. Toto je další z důvodů proč zaměstnavatelé nechtějí zaměstnávat matky s malými dětmi.

Mezi legální praktiky dále patří, uzavírání smluv na dobu určitou a její prodlužování, využívání zkušební doby tří měsíců, či najímání na smlouvy o provedení práce, dohodu o pracovní činnosti nebo zaměstnávání na živnostenský list.

Mezi nelegální praktiky pak osobní otázky při přijímacích pohovorech, které se týkají rodiny, dětí, možnosti hlídání dětí apod. Legální i nelegální praktiky se častěji dotýkají méně kvalifikovaných žen a této situace využívají zaměstnavatelé nejčastěji v regionech s vysokou nezaměstnaností. Velkým problémem pro matky samoživitelky je také práce přesčas, kterou většina zaměstnavatelů považuje za automatickou a ne vždy ji přiměřeně ohodnotí.⁸⁷

Je zřejmé, že matky a potažmo i matky samoživitelky jsou jednou z nejohroženějších skupin na trhu práce. V jejich případě jde o hromadění několika znevýhodnění najednou. Jde například o propouštění při omezování výroby, děti jsou zaměstnavateli chápány jako rizikový faktor již při přijímání žen do práce a u matek samoživitelek, jelikož chybí partner, zaměstnavatelé předpokládají, že žena bude častěji doma s dítětem.

Podmínky, které zásadním způsobem ovlivňují pohyb matek na trhu práce, jsou **objektivní** (jaká je nezaměstnanost, dostupnost mateřských školek a jeslí) a **subjektivní** (tyto se týkají samotné ženy, např. jaké má přednosti, vzdělání, profesi, představu o rodině a své kariéře).

Matky si všeobecně vybírají zaměstnání nejčastěji podle možnosti skloubit práci a rodinu. Tento důvod je považován za nejdůležitější, jde o nastavení pracovní doby, volba práce v blízkosti domova, popř. z domova, výběr zaměstnavatele, který bere ohledy na matky.

Dalším důležitým činitelem je finanční stránka. Toto se týká nejvíce matek samoživitelek, které ve srovnání s matkami, které mají partnery,

---

⁸⁷ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 48.

zůstávají jediným živitelem rodiny. Jejich příjem musí zabezpečit všechny členy. Proto také matky samoživitelky nevyužívají částečných úvazků, naopak častěji k plnému úvazku ještě pracují na jiné typy smluv brigádně. Třetím činitelem, který ovšem zůstává pozadu oproti dvěma předešlým, je rozvoj vlastní osobnosti a schopností.⁸⁸

Zákoník práce pamatuje na matky samoživitelky v § 240 a § 241, které uvádí, že osamělou zaměstnankyni, která pečuje o dítě mladší 15 let, může zaměstnavatel vysílat na pracovní cestu mimo obvod obce svého pracoviště nebo bydliště pouze s jejím souhlasem. Přeložena může být pouze na vlastní žádost. Zaměstnavatel má povinnost přihlížet při zařazování do směn k potřebám zaměstnankyň, a jestliže požádá tato zaměstnankyně o kratší pracovní dobu nebo jinou vhodnou úpravu stanovené týdenní pracovní doby, je zaměstnavatel povinen vyhovět žádosti, nebrání-li tomu vážné provozní důvody.⁸⁹ Zaměstnavatel však nemusí nikomu dokazovat, co jsou pro něj vážné provozní důvody.

Můžeme předpokládat, že matky samoživitelky nemají mnoho možností k výběru, a tak si většinou váží svého zaměstnání a mají k němu pozitivní vztah. V současné době při vysoké nezaměstnanosti se většina žen bojí o práci a těžko si dovolí prosazovat změnu ve směnách, kratší pracovní dobu či přizpůsobení zaměstnavatele k její roli matky.

Práce je pro tyto ženy většinou jediným místem k navázání přátelských vztahů. Patří často k nejloajálnějším zaměstnancům, protože jsou si vědomy toho, že svou práci potřebují k zabezpečení rodiny. Důležitost práce pro zabezpečení rodiny se stává důvodem k jejich odpovědnému přístupu. Tyto matky jsou často hrdé na to, že jsou schopny uživit své děti a nemusí spoléhat na své rodiče, popř. stát.

---

⁸⁸ MARHÁNKOVÁ HASMANOVÁ, Jaroslava. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice „Sandwichová generace“ kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti a seniory)* Praha: Gender Studies, 2011, (dostupné z http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf, cit. 12.11.2012.) s. 5-7.

⁸⁹ JAKUBKA, J. *Zákoník práce: prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k 1.1.2008*. 2. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2008, s. 344-345.

3.3. Možnosti flexibilních forem zaměstnání pro matky

Lze předpokládat, že možnost skloubení práce a rodiny, by byla jednodušší, pokud by ženy měly možnost více využívat flexibilních forem zaměstnání. Mnohá právní opatření, která toto řeší, již existují a pokud o nich ženy vědí, jsou jimi při péči o děti využívány. Záleží však i na ochotě zaměstnavatelů je vůbec poskytovat.

Jedním ze způsobů organizace pracovní doby je **částečný úvazek**. Jedná se o kratší pracovní dobu, na které se dohodli zaměstnavatel a zaměstnankyně. O zkrácení úvazku může požádat i zaměstnankyně a to z důvodu, že sama pečuje o dítě mladší 15 let. Zaměstnavatel je povinen její žádosti vyhovět, pokud tomu nebrání vážné provozní důvody.⁹⁰ Práce na částečný úvazek s sebou přináší jak pozitivní, tak i negativní následky. Díky nižšímu úvazku má matka více času na rodinu a děti. Bohužel pro matky samoživitelky a rodiny s nižšími příjmy nejsou částečné úvazky právě vhodnou alternativou, díky nižšímu příjmu.

Obdobným typem práce, jako částečný úvazek je **sdílení pracovního místa**. Rozdíl mezi těmito dvěma formami je rozdělení jednoho místa mezi více zaměstnankyň. Tato forma práce však není zákoníkem práce vůbec řešena, záleží na dohodě zaměstnanců se zaměstnavatelem, jak budou toto sdílení realizovat.

Dalším způsobem je **pružná pracovní doba**. Její výhodou je, že nedochází k finanční ztrátě jako u částečného úvazku. Zaměstnankyně si většinou sama zvolí začátek či konec pracovní doby. Podmínkou je, že se žena nachází na pracovišti v pevně daném čase, který určí zaměstnavatel a zároveň odpracuje stanovený počet hodin za určité období.⁹¹ Co se týče pružné pracovní doby, je pro matky výhodná, pokud si ji ovšem určuje

---

⁹⁰ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 28-31.

⁹¹ FIALOVÁ, Eva; ŠTĚPÁNKOVÁ, Martina; MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, Michaela. *Dostaňte zákon na svou stranu: jak sladit rodinu a práci?*. Editor Lada Wichterlová. Praha: Gender Studies, 2010, s. 29-42.

sama. Vzhledem k tomu, že tato podoba pracovní doby je nastavována především zaměstnavateli tak, aby vyhovovala jejich požadavkům, může se stát pro ženy nevýhodnou.

Další formou je **stlačený pracovní týden**. Stlačený pracovní týden znamená stlačení pětidenního pracovního týdne do čtyř dnů. Zaměstnankyně tedy pracuje pouze čtyři dny, více hodin a pátý den má volno.

Jinou formou je i **práce z domova**. Tato forma je dohodou mezi zaměstnankyní a zaměstnavatelem. Je možné kombinovat práci z domova a práci na pracovišti. Pracovní dobu si může rozvrhnout sama zaměstnankyně. Přestože tento typ práce může být vhodný ke skloubení práce a rodiny, některé výzkumy ukazují, že při tomto typu práce se často nerespektuje pracovní doba a může dojít k tomu, že žena pracuje více, než kdyby byla na svém pracovišti.⁹²

Další možností je **konto pracovní doby**. Zákoník práce umožňuje zaměstnavateli, aby zaměstnankyni v pracovním poměru vyplácel stálou mzdu, ale zároveň jí přiděloval práci v objemu, jenž odpovídá jeho aktuální potřebě v určitém období. Konto pracovní doby je způsob nerovnoměrného rozvržení pracovní doby zaměstnankyně.⁹³

Pokud jsou flexibilní úpravy pracovní doby ve firmách zaváděny, není to většinou za účelem usnadnění harmonizace práce a rodiny pro jejich zaměstnankyně, ale spíše za účelem efektivní organizace práce na straně zaměstnavatele. Flexibilní formy jako práce na poloviční úvazek, pohyblivá pracovní doba či práce ve víkendových směnách mají téměř výhradně za cíl zvýšení produktivity práce, snížení personálních nákladů a maximalizace využitelnosti strojů.

Dle výzkumu „Vytváření dárcovského prostředí pro ženskou problematiku mezi zahraničními investory v ČR“ se projevila vstřícnost

---

⁹² DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 28-31.

⁹³ FIALOVÁ, Eva; ŠTĚPÁNKOVÁ, Martina; MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, Michaela. *Dostaňte zákon na svou stranu: jak sladit rodinu a práci?*. Editor Lada Wichterlová. Praha: Gender Studies, 2010, s. 29-42.

fírem vůči zaměstnankyním s dětmi jako dosti slabá. **Sdílení pracovního úvazku, stlačený týden nebo práce po telefonu** nebyla ve firmách umožňována zaměstnavateli téměř vůbec. Pouze ve třech čtvrtinách firem bylo možné využívat flexibilní pracovní dobu a v polovině firem bylo možné pracovat na částečný úvazek. Pracovat z domova bylo umožněno pouze ve třetině firem, a to pouze na manažerských pozicích. V polovině firem pak byla možnost čerpat volno nad rámec zákona v případě nutnosti péče o závislé osoby.

Díky flexibilním příležitostem zaměstnání v současnosti dochází ke stále většímu prolínání mezi profesí a domácností. Je zřejmé, že mohou tyto změny přinést lepší skloubení práce a rodiny, ale taktéž může dojít k možnosti zvyšování nejistoty a prodlužování času stráveného v práci. Práce se stává stále důležitějším hlediskem života a soukromý život se začíná přizpůsobovat zaměstnání. Zaměstnavatelé si přisvojují stále více času svých podřízených a ti mají méně času na rodinu, než by si přáli.⁹⁴

3.4. Možnosti péče o nezletilé děti

3.4.1. Jesle

Množství těchto zařízení, které jsou určeny k péči o nejmenší děti, bylo po roce 1989 sníženo. Toto snížení souvisí s prodloužením délky mateřské dovolené a možnosti matek zůstat s dítětem déle doma a také snížením porodnosti. Jesle byly v kompetenci ministerstva zdravotnictví zrušeny a taktéž byly zrušeny tyto zařízení v podnicích.

V současné době jsou jesle pouze soukromé, výjimečně existují jesle zřizované obcemi, případně kraji. Tato zařízení jsou v současné době využívána pouze necelým procentem dětí ve věku od půl roku do tří let. Nabídka jeslí je malá. Poptávka po jeslích je více orientována na větší

---

⁹⁴ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 48 – 49.

města, kde jsou ženy více kvalifikované, pracují v manažerských funkcích a vracejí se do práce s mateřské dovolené před třetím rokem svého dítěte.

V některých oblastech je problém nedostatku těchto zařízení řešen přijímáním menších dětí do mateřských školek.⁹⁵ Pokles počtu jeslí je v současné době podporován státem „s ohledem na blaho dítěte“ a podporu rodiny.⁹⁶

3.4.2. *Mateřské školy*

Tato zařízení nadále fungují, jejich počet se v období po revoluci snížil o čtvrtinu. Zřizovateli jsou většinou obce či kraje, začíná narůstat i počet školek soukromých. Úbytek mateřských školek je dán taktéž poklesem porodnosti po roce 1989.

V ČR není příliš rozšířená péče o děti v malých zařízeních, nebo individuální péče o děti zajišťovaná agenturami, proto rodiny využívají většinou pomoc rodiny. Co se týče časového přizpůsobení předškolních zařízení, většinou se délka pohybuje od 6:30 do 16:00 hodin. Pouze výjimečně provozní doba začíná v 6:00 hodin a končí v cca 17:30 hodin.

S ohledem na finanční stránku, jsou tato zařízení zřizovaná obcí či krajem více dostupná, než soukromé subjekty. U zařízení zřizovaných krajem či obcí se zohledňuje i sociální situace rodiny.⁹⁷ I Potůček uvádí, že mateřských školek je beznadějně málo a o problému získat místo v mateřské škole si vyprávějí rodiče mezi sebou.⁹⁸ Na rozdíl od jeslí je návštěvnost

---

⁹⁵ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 48-49, 22-27.

⁹⁶ Národní zpráva o rodině. *Národní zpráva o rodině* [online]. 2004, č. 900 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: www.mpsv.cz.

⁹⁷ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 22-27.

⁹⁸ POTŮČEK, Martin. *Cesty z krize*. 1. vyd. Praha: SLON, 2011, s. 46, 52.

mateřských škol stále vysoká a pohybuje se okolo 85 %, nejvyšší je poslední rok před nástupem do školy a to 98 %.⁹⁹

Všeobecně je předškolní výchova v mateřské škole rodiči vnímána jako přínosná pro jejich děti. Většina rodičů tvrdí, že mateřské školy poskytují dětem velice dobrou úroveň předškolního vzdělání.¹⁰⁰ Problém s nedostatkem mateřských škol je zřejmý z narůstajícího počtu neúspěšně vyřízených žádostí o přijetí. V následující tabulce je uveden počet těchto žádostí v porovnání mezi školními roky 2005/2006 až 2011/2012.

školní rok	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
počet neúspěšně vyřízených žádostí o přijetí do MŠ	6 810	9 570	13 409	19 996	29 632	39 483	49 186

Tabulka č. 3.1: Neúspěšně vyřízené žádosti o přijetí do MŠ ve školním roce 2005/06 a 2011/12¹⁰¹

3.4.3. Školní družiny

Jsou zřizovány při základních školách. Jde o zajištění dětí v brzkých ranních a odpoledních hodinách. Družiny bývají provozovány dopoledne od 6:00 hodin (před začátkem školní výuky) a odpoledne v průměru do 16:00 hodin.

Dle výzkumu „*Vytváření dárcovského prostředí pro ženskou problematiku mezi zahraničními investory v ČR*“ minimum z celkového

⁹⁹ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 22-27.

¹⁰⁰ Národní zpráva o rodině. *Národní zpráva o rodině* [online]. 2004, č. 900 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: www.mpsv.cz.

¹⁰¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Předškolní vzdělávání, vývoj mateřských škol*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/22875>.

počtu zkoumaných firem nějakým způsobem podporovalo zařízení pro péči o děti v okolí. Centra pro mládež, podpora volného času dětí a rodičů a poradny se v rámci zkoumaných firem téměř nevyskytovaly.¹⁰²

3.5. Ekonomické postavení matek samoživitelek na trhu práce

Když vezmeme v potaz, jak velký význam má příjem pro matku samoživitelku k zabezpečení její domácnosti oproti domácnosti se dvěma partnery je jasné, že matky samoživitelky musí více pracovat. Zároveň však výzkumy ukazují, že jsou více ohroženy nezaměstnaností.¹⁰³

Nezaměstnanost má velký vliv na rodinu, dochází ke snížení příjmu, narušení nastavených pravidel v rodinách, zničení partnerských vztahů, narušení sociálního kontaktu a výchovné funkce. Zde plní svou roli v systému státní sociální podpory a hlediska při posuzování poskytnutí některých dávek a jejich výši životní minimum. Toto je řešeno v zákonech č. 111/2006 Sb. O pomoci v hmotné nouzi a zákoně č. 110/2006 Sb. O životním a existenčním minimu.¹⁰⁴ Riziko nezaměstnanosti je o to vyšší, jelikož příjem matky samoživitelky je pro rodinu jediným příjmem a celá rodina je na jejím příjmu závislá.¹⁰⁵

Rodiny s dětmi s jedním rodičem, v jejímž čele většinou stojí žena, patří do skupiny domácností s „*nízkou životní úrovní*“ a jsou velmi závislé

---

¹⁰² DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 49.

¹⁰³ MARHÁNKOVÁ HASMANOVÁ, Jaroslava. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice „Sandwichová generace“ - kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti a seniory)* Praha: Gender Studies, 2011, s. 5-7 (dostupné z http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf, cit. 12.11.2012).

¹⁰⁴ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 317, 130-131.

¹⁰⁵ MARHÁNKOVÁ HASMANOVÁ, Jaroslava. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice „Sandwichová generace“ - kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti a seniory)* Praha: Gender Studies, 2011, s. 5 (dostupné z http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf, cit. 12.11.2012).

na sociální politice státu. Jedním z důvodů zlé finanční situace je nezbytnost spojení práce a péče o děti a navíc v těchto domácnostech chybí druhý příjem.¹⁰⁶ Částečně jej nahrazuje výživné určené soudem, ale můžeme předpokládat, že jej nemůže nahradit zcela.

Když dojde k rozchodu či rozvodu, je druhý z partnerů, který rodinu opouští (většinou muž), otec dítěte, povinen platit výživné na svého potomka. Výživné je jedním z příjmů do rodinného rozpočtu neúplné rodiny. V současné době o výši výživného rozhoduje na základě návrhů partnerů soud.¹⁰⁷

Ministerstvo spravedlnosti chce postup sjednotit a přišlo v roce 2010 s návrhem tabulkového nastavení výpočtu výživného, která by měla být pro soudce a rodiče vodítkem. Z průzkumu provedeného ministerstvem vyplývá, že s uvedeným návrhem na určení výše výživného souhlasí 70 % respondentů.¹⁰⁸ V současné době se výše výživného stanovuje podle zásad, že dítě by se mělo podílet na životní úrovni svých rodičů, je přihlíženo k věku, zdravotnímu stavu a potřebám dítěte, každý případ se řeší individuálně.

3.6. Možnosti sladování soukromého a pracovního života

Ve srovnání s ženami, které mají partnera, vnímají matky samoživitelky „větší problémy s harmonizací soukromé a veřejné sféry“. Z výzkumu na toto téma vyplývá, že pro tyto matky je důležitý přátelštější

---

¹⁰⁶ DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 51.

¹⁰⁷ Viz. Zákon o rodině: 94/1963 Sb. In: *Sbírka zákonů*. 1963. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=30393&fulltext=z~C3~A1kon~20o~20rodin~C4~9B&nr=&part=&name=&rpp=50#local-content>.

¹⁰⁸ Kovářová rozeslala soudům tabulky výživného. Nejsou však striktní. [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/kovarova-rozeslala-soudum-tabulky-vyzivneho-nejsou-vsak-striktni-1pk-/zpravy-domov.aspx?c=A100518_131141_ln_domov_glu.

přístup zaměstnavatelů k rodině, vyšší mzdy a následně větší podpora bývalých partnerů, rodiny a potažmo státu.

Můžeme se tedy domnívat, že hlavní roli ve skloubení rodiny a zaměstnání těchto matek hraje sociální okolí, kterým je rodina, přátelé a popřípadě bývalí a současní partneři, dále ocenění a přístup zaměstnavatelů a v neposlední řadě stát se svými prorodinnými opatřeními, jako jsou mateřské školy, družiny, popřípadě nízkoprahová zařízení.¹⁰⁹

3.7. Shrnutí

V této kapitole jsem popsala státní sociální a rodinnou politiku. Zaměřila jsem se na diskriminaci a překážky matek na trhu práce, které jsem doplnila o zákonnou úpravu. Dále jsem uvedla možnosti flexibilních forem zaměstnání, popsala jsem možnosti zajištění dětí v době, kdy jsou matky v zaměstnání. A v neposlední řadě možnosti sladování práce a postavení matek na trhu práce a ekonomickou situaci matek.

Z výše uvedeného je zřejmé, že stát vytváří určité podmínky pro matky, avšak zaměstnavatelé v dostatečné míře neposkytují možnost flexibilních forem práce pro matky. Zákonná úprava sice na matky myslí, ale ne vždy se podle této zákonné úpravy zaměstnavatelé chovají. Zařízení pro děti svou otevírací dobu nepřizpůsobují pracovnímu vytížení matek a tudíž možnost sladování práce a péče o děti je pro tyto matky problematická.

---

¹⁰⁹ MARHÁNKOVÁ HASMANOVÁ, Jaroslava. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice „Sandwichová generace“ - kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti a seniory)* Praha: Gender Studies, 2011, s. 5-7 (dostupné z http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf, cit. 12.11.2012.).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. Sociální výzkum

V této části své bakalářské práce se pokusím zmapovat, jak se daří sladit zaměstnání a péče o děti z pohledu zaměstnaných matek samoživitelek. Ke zkoumání tohoto tématu mne přivedlo mé zaměstnání, které je časově náročné a stýkám se v něm i s matkami, které jsou s dětmi samy. Zajímalo mne, jakým způsobem jsou schopny skloubit své zaměstnání a péči o děti, když tento problém řeší mnohdy i rodiče v úplných rodinách.

4.1. Vlastní výzkum

4.1.1. Metodologie a výzkumný vzorek

„Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji“, výhodou tohoto typu výzkumu je odstup a nestrannost. Důvodem výběru tohoto typu výzkumu bylo získání informací od co největšího množství respondentů. Jedná se o možnost přesného a jednoznačného vyjádření získaných údajů v číselné formě.¹¹⁰ Výzkumnou otázkou jsem se rozhodla zkoumat pomocí metody kvantitativního výzkumu, ke kterému jsem použila dotazník. Jelikož nemám možnost se s matkami samoživitelkami setkat jinde než v zaměstnání a svém okolí a chtěla jsem pojmout co největší množství respondentů, použila jsem k distribuci své přátele, rodinu a okolí.

Výběr byl záměrný, respondentka musela splňovat tyto podmínky: musela být matkou samoživitelkou s dítětem či dětmi od 2 do 15 let, která pracuje. Uvedený věk dětí od 2 do 15 let byl vybrán z důvodu předpokladu, že ženy samoživitelky s menšími dětmi využívají mateřskou dovolenou a nepracují a naopak děti starší 15 let jsou již schopny se o sebe postarat

---

¹¹⁰ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6. s. 31-32.

samy. Rozesláno bylo 50 dotazníků a zpět vyplněných se vrátilo 36, návratnost je tedy 72 % všech rozeslaných dotazníků.

4.2. Formulace vlastní hypotézy

Základní otázka výzkumu zní: **Jak se daří sladit zaměstnání a péče o děti z pohledu zaměstnaných matek samoživitelek.**

Cílem výzkumu bylo porozumění problematice úspěchu sladění práce a péče o děti zaměstnaných matek samoživitelek. K uvedenému tématu byla stanovena následná výchozí hypotéza: **Úspěšnost sladění práce a péče o děti matek samoživitelek závisí na příznivých životních podmínkách a příležitostech, které matky mají.** Hypotéza vychází z předpokladu, že se matkám samoživitelkám daří sladit práci a péči o děti, pokud k tomu mají vhodné podmínky. Mezi tyto podmínky byly zařazeny faktory rodinné (počet dětí, přítomnost či nepřítomnost rodiny, přátel a sociálního okolí), pracovní (přístup zaměstnavatele, práce přesčas, flexibilní pracovní doba apod.) a rodinné politiky (dostupnost zařízení pro děti apod.)

4.3. Pracovní hypotézy

Na základě výchozí hypotézy byly stanoveny následující pracovní hypotézy.

H1 Počet dětí a jejich věk ovlivňuje možnost matky samoživitelky sladit zaměstnání a péči o děti

H2 Nejméně 50 % matek samoživitelek má potíže skloubit práci s péčí o děti

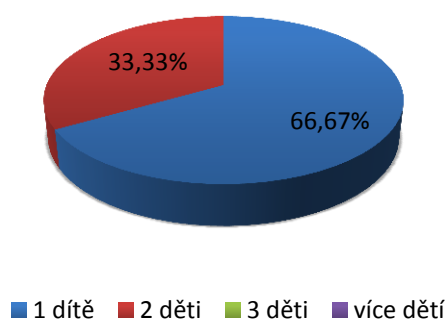
H3 Nejméně 60 % matek samoživitelek má sociální podporu blízkých

H4 Nejméně 50 % matek samoživitelek pracuje nad rámec své pracovní doby

4.4. Analýza výzkumu

Analýza výzkumu zahrnuje vyhodnocení otázek předloženého dotazníku. Data z dotazníku jsou vyhodnocena v absolutním i procentním vyjádření a dále interpretována formou grafů a komentářů s cílem potvrdit či vyvrátit pracovní hypotézy a následně získat odpověď na hlavní (základní) výzkumnou otázku. Výsledky s počtem respondentek, které se přiklonily k jednotlivým odpovědím na otázky, jsou součástí přílohy.

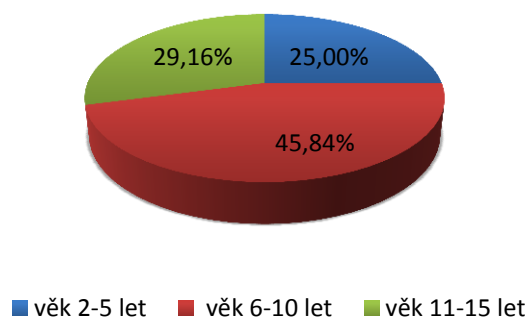
1. Uveďte prosím počet dětí, které s Vámi žijí.

Graf č. 4.1: Procentní zastoupení žen samoživitelek dle počtu dětí

Z uvedené odpovědi vyplývá, že dvě třetiny dotazovaných respondentek vychovává samo pouze jedno dítě a třetina dotázaných respondentek má ve své péči dvě děti.

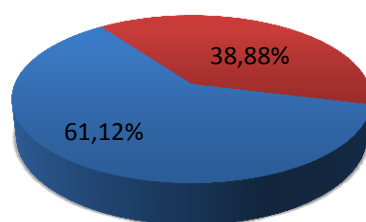
2. Rozlište děti, které s Vámi žijí podle věku, a uveďte jejich počet.

Graf č. 4.2: Zastoupení žen samoživitelek podle věku vychovávaných dětí

Nejvíce respondentek vychovává děti ve věku 6-10 let a to 45,84 %, následují respondentky s dětmi ve věku 11-15 let a to 29,16 % a poslední zůstávají respondentky s dětmi ve věku 2-5 let. Z tohoto výsledku je možné se domnívat, že matky s velmi malými dětmi mají větší problém s nalezením zaměstnání po mateřské dovolené.

3. Domníváte se, že může věk dětí ovlivnit možnost skloubení zaměstnání a péči o děti?

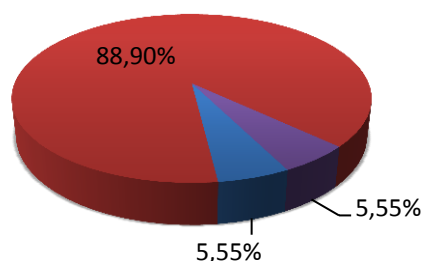

■ ANO ■ SPÍŠE ANO ■ NEVÍM ■ SPÍŠE NE ■ NE

Graf č. 4.3: Názor žen samoživitelek na otázku, zda může věk dětí ovlivnit možnost skloubení zaměstnání a péči o děti

Odpověď na tuto otázku je názorem samotných respondentek na možnost ovlivnění skloubení zaměstnání a péče o děti věkem dítěte. Z uvedeného výsledku je možné se domnívat, že respondentky zde uvádějí svou osobní zkušenost a věk dětí má vliv na možnost skloubení zaměstnání a péče o děti.

4. Daří se Vám osobně skloubit zaměstnání a péči o děti?

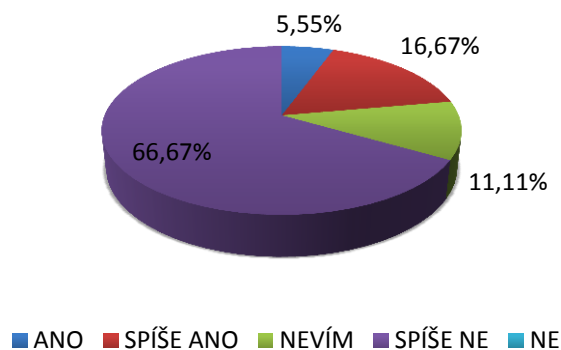

■ ANO ■ SPÍŠE ANO ■ NEVÍM ■ SPÍŠE NE ■ NE

Graf č. 4.4: Názor žen samoživitelek na otázku, zda se konkrétně v jejich případě daří skloubit zaměstnání a péči o děti

Odpovědi na tuto otázku jsou velmi zajímavé. V teoretických podkladech se uvádí, že je velkým problémem matek samoživitelek skloubit práci a rodinu. Z uvedených odpovědí vyplývá, že pouze 5,55 % respondentek se nedaří skloubit práci a rodinu, za to 94,45 % respondentek se toto daří. Je možné se domnívat, že tento výsledek je ovlivněn věkovým rozmezím dětí dotazovaných respondentek. 75 % dětí je ve věku 6-15 let, kdy je možné využít školních zařízení a je možné předpokládat, že starší děti jsou schopny být určitý čas samy.

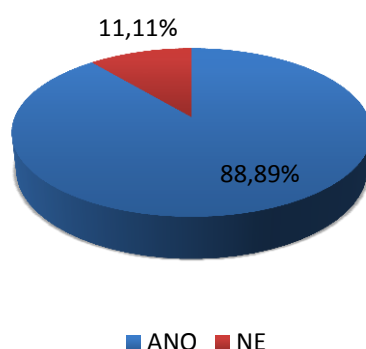
5. Domníváte se, že je v dnešní době pro matky samoživitelky možné skloubit zaměstnání a péči o děti?

Graf č. 4.5: Názor žen samoživitelek na otázku, zda je v současné době možné skloubit zaměstnání a péči o děti

Odpověď na tuto otázku je názorem samotných respondentek na možnost skloubení zaměstnání a péče o děti. Je možné se domnívat, že tento názor je osobní zkušeností respondentek a jejich pocitů a nemusí se shodovat s odpovědí na otázku č. 4.

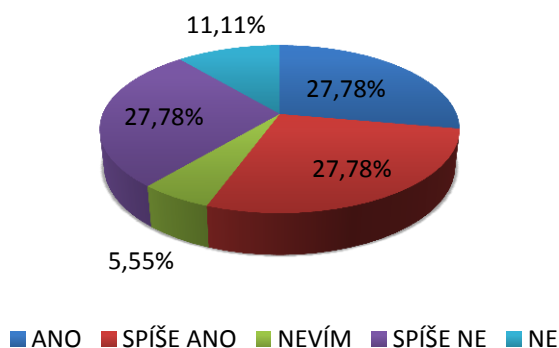
6. Pracujete někdy nad rámec Vaší pracovní doby?

Graf č. 4.6: Práce žen samoživitelek nad rámec běžné pracovní doby

Většina respondentek potvrdila, že pracuje nad rámec své pracovní doby, a to téměř 90 %. Tím se potvrdila hypotéza H 4, že minimálně 50 % matek pracuje nad rámec své pracovní doby.

7. Komplikuje Vám práce nad rámec pracovní doby možnosti skloubit zaměstnání s péčí o děti?

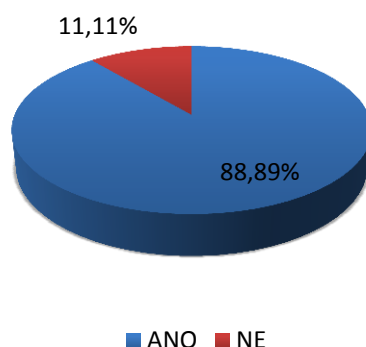

Graf č. 4.7: Názor žen samoživitelek na otázku, zda jim práce nad rámec běžné pracovní doby komplikuje možnosti skloubit zaměstnání s péčí o děti

Více než 50 % respondentek uvedlo, že jim práce nad rámec pracovní doby komplikuje možnosti skloubit zaměstnání s péčí o děti.

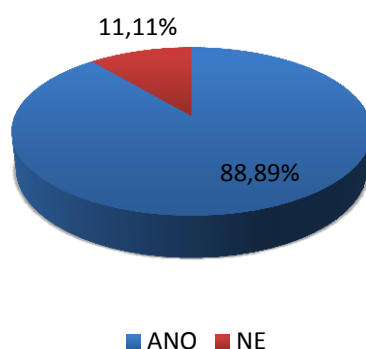
8. Uveďte, zda ve vašem okolí máte rodinu, která Vám pomáhá s péčí o děti.

Graf č. 4.8: Existence rodinného zázemí, které ženám samoživitelkám pomáhá s péčí o děti

Z uvedeného je zřejmé, že rodina a sociální okolí jsou jednou z nejdůležitějších věcí, které dokážou ovlivnit možnosti skloubení práce a péče o děti. Celkem 88,89 % respondentek uvedlo, že má ve svém okolí rodinu, která jí pomáhá s péčí o děti. Potvrdila se hypotéza H 3, že nejméně 60 % respondentek má podporu blízkých.

9. Využíváte k zaopatření dětí některou z institucí (družina, školka, jesle)?

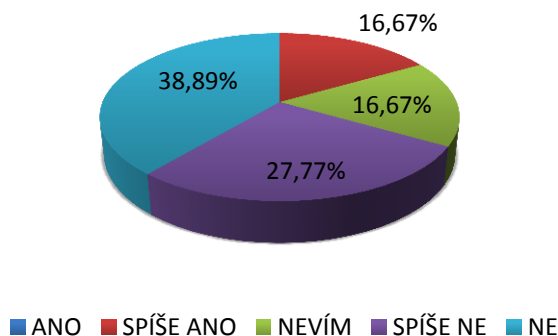

Graf č. 4.9: Míra využití institucí pro zaopatření dětí (družina, školka, jesle)

Téměř 90 % respondentek využívá k zaopatření dítěte v době kdy je v zaměstnání družinu, školku či jesle. Je zřejmé, že tato zařízení jsou pro

matky samoživitelky důležité. Je možné se domnívat, že toto číslo by bylo ještě vyšší, pokud by necelých třicet procent dětí nebylo starších 11 let.

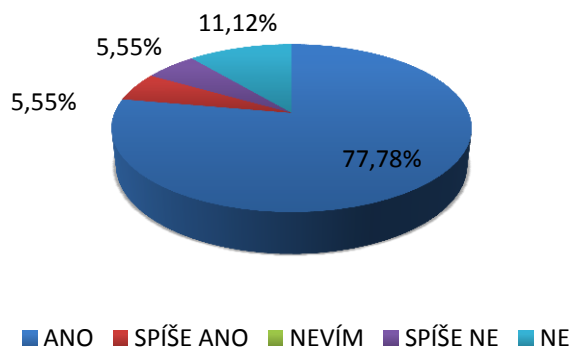
10. Domníváte se, že otevírací doba zařízení pro děti (družina, školka, jesle apod.) je dostatečná?

Graf č. 4.10: Názor žen samoživitelek na otázku, zda je otevírací doba zařízení pro děti (družina, školka, jesle) dostatečná

Téměř 67 % respondentek se přiklání k názoru, že otevírací doba družin, školek či jeslí je nedostatečná nebo spíše nedostatečná. Odpověď na tuto otázku je možné využít k úpravě prarodinných opatření.

11. Máte možnost k hlídání a opatrování svých dětí využít otce dětí, současného partnera, či kamarádek?

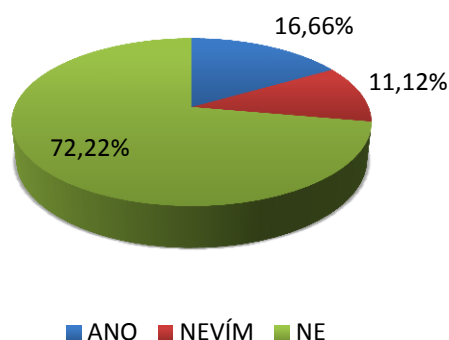

Graf č. 4.11: Názor žen samoživitelek na otázku, zda mají možnost k hlídání a opatrování svých dětí využít sociální podporu blízkých

Necelých 84 % respondentek uvádí, že má nebo spíše má možnost využít svých přátel, kamarádek apod. k zabezpečení svých dětí, pokud ona sama nemůže se svými dětmi být. Touto odpovědí se potvrdila hypotéza

H 3, ve které bylo uvedeno, že nejméně 60 % respondentek má nějakým způsobem zajištěnu sociální podporu blízkých.

12. Je možné, abyste u svého zaměstnavatele mohla využít nějakou flexibilní formu práce (stlačený týden, práci z domova, práci na částečný úvazek, pružnou pracovní dobu apod.)?

Graf č. 4.12: Možnost využití flexibilní formy práce

Touto odpovědí se potvrdil předpoklad uvedený v teorii, že zaměstnavatelé v České republice umožňují pouze v minimální míře svým zaměstnancům využívat flexibilní formy zaměstnání. Celých 72,22 % respondentek potvrdilo, že tento způsob práce zaměstnavatel neumožňuje.

13. Co vnímáte jako hlavní překážku skloubení zaměstnání a rodiny?

Graf č. 4.13: Hlavní překážky skloubení zaměstnání a rodiny

Poslední otázka dotazníku byla postavena na osobním názoru každé z respondentek. Co ona sama vnímá, jako největší překážku skloubení práce a rodiny. Respondentky měly možnost doplnit možnosti odpovědí o vlastní problém, který vnímají jako překážku. Této možnosti využily dvě respondentky, kdy obě shodně uvedly jako hlavní překážku náročnost dětí na školní přípravu. Více než třetina se přiklonila k názoru, že největším problémem jsou nároky zaměstnavatelů a jejich asociální chování, shodně 22,22 % odpovědělo, že hlavní překážkou je dojíždění do zaměstnání a nedostatečná otevírací doba zařízení pro děti. Necelých 17 % pak uvedlo absenci sociálního okolí.

4.5. Vyhodnocení výzkumných hypotéz

H 1 Počet dětí a jejich věk ovlivňuje možnost matky sladit zaměstnání a péči o děti

Tato hypotéza se potvrdila. Všechny dotázané respondentky odpověděly, že dle jejich názoru je věk dětí důležitý pro možnost sladění práce a rodiny. Co se týče jejich osobních možností, vyplynulo z výzkumu, že 94,5 % je schopno skloubit práci s rodinou. Dá se předpokládat, že tento výsledek souvisí s věkem dětí respondentek, jelikož 75 % dětí je ve věku 6-15 let.

H 2 Nejméně 50 % matek má potíže skloubit práci s péčí o děti

Tato hypotéza se nepotvrdila, jelikož 94,5 % respondenetek je schopno skloubit práci a rodinu. Dá se předpokládat, že uvedený výsledek má souvislost s věkem dětí a také téměř 89 % respondenetek uvedlo, že má v okolí rodinu, která jim pomáhá s péčí o děti a také téměř 84 % respondenetek uvedlo, že mají nebo spíše mají možnost využít k opatrování otce svých dětí, partnera či kamarádek.

H 3 Nejméně 60 % matek má sociální podporu blízkých

Tato hypotéza se potvrdila, jelikož téměř 84 % procent respondenetek uvedlo, že má ve svém okolí partnera a přátele, kteří jsou ochotni jim pomoci při péči o děti. A téměř 89 % respondenetek uvedlo, že má v okolí rodinu, která jí pomáhá s péčí o děti.

H 4 Nejméně 50 % matek pracuje nad rámec své pracovní doby

Tato hypotéza se potvrdila, jelikož téměř 90 % respondenetek uvedlo, že pracují nad rámec své pracovní doby a téměř 50 % respondenetek tato skutečnost komplikuje skloubení zaměstnání a péče o děti.

I výchozí hypotéza, že **úspěšnost sladění práce a péče o děti matek samoživitelek závisí na příznivých životních podmínkách a příležitostech, které matky mají**, se potvrdila. Pokud mají matky samoživitelky vhodné podmínky, jsou schopny sladit práci a péči o děti. Důležitými podmínkami jak vyplynulo z výzkumu, je věk dětí, které vychovávají. Dále přítomnost partnera, rodiny či kamarádek v nejbližším okolí, kteří jsou ochotni jim s péčí o děti pomoci a v neposlední řadě možnost péče o děti ve školských zařízeních.

Závěr

Má bakalářská práce nese název „Možnosti sladění osobního a pracovního života matek samoživitelek“ a je zaměřena na matky, které po rozvodu či rozchodu s partnery zůstávají se svými dětmi samy.

Cílem teoretické části bylo popsat rodinu, jako základní buňku společnosti, která je nejdůležitější pro každého jedince. Nebylo možné opomenout její proměny v současné společnosti a krizi rodiny, která může vést až k samoživitelství. Následně byly popsány příčiny samoživitelství jako je rozvod, rozchod, mimomanželská plodnost, ovdovění a náhled společnosti na samoživitelství. Dále se práce zaměřuje na samotné možnosti sladění práce a rodiny, a to s ohledem jak na prorodinná opatření státu, pracovní podmínky matek, jejich překážky na trhu práce i v souvislosti s diskriminací na trhu práce a ekonomickým postavením, tak i uvedením možností flexibilních forem zaměstnání a možnosti zabezpečení nezletilých dětí.

Cílem praktické části byl výzkum, který poukázal na nejpodstatnější problémy, se kterými se matky samoživitelky setkávají při snaze sladit práci a rodinu a jak se jim to v současné době daří. Je zřejmé, a to i z teoretické části, že je to pro tyto ženy problém, ale jak potvrdila výzkumná část, většina žen tento problém zvládá. Bylo ověřeno, že úspěšnost sladění práce a péče o děti matek samoživitelek závisí na příznivých životních podmínkách a příležitostech, které matky mají a pokud mají matky samoživitelky vhodné podmínky, jsou schopny sladit práci a péči o děti. Důležitými podmínkami jak vyplynulo z výzkumu, je věk dětí, které vychovávají. Dále přítomnost partnera, rodiny či kamarádek v nejbližším okolí, kteří jsou ochotni jim s péčí o děti pomoci a školská zařízení pro děti.

Jak uvádí Potůček, v současné době dochází spíše k „selhání produktivního dialogu mezi aktéry“ sociální politiky. O její proměně vypovídá i programové prohlášení vlády z roku 2010: „sociálně citlivým způsobem zkrátit některé druhy sociálních dávek, podpor a příspěvků

s cílem zefektivnit jejich čerpání a zamezit jejich zneužívání“. Stát v současné době podporuje rodiny stále méně.¹¹¹

Svou prací jsem chtěla upozornit na problémy žen, které zůstaly samy na zajištění rodiny a dětí. Denně se s nimi setkáváme a je zřejmé, že jejich situace je nelehká. Podpora těchto rodin je důležitá pro budoucnost naší společnosti, jelikož jsou její významnou součástí. Je důležité dát dětem v neúplných rodinách stejnou životní šanci, jako dětem z úplných rodin a rozvíjet rodinnou politiku tak, aby byly vhodné podmínky pro skloubení práce a rodiny.

---

¹¹¹ POTŮČEK, Martin. *Cesty z krize*. 1. vyd. Praha: SLON, 2011. s. 48.

Seznam literatury

DUDOVÁ, Radka; HAŠKOVÁ, Hana; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. 1. vyd. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005, 91 s. Sociologické studie/Sociological Studies, 05:04. ISBN 80-733-0077-X.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: AVICENTRUM, 1986. ISBN – neuvedeno.

FIALOVÁ, Eva; ŠTĚPÁNKOVÁ, Martina; MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, Michaela. *Dostaňte zákon na svou stranu: jak sladovat rodinu a práci?*. Editor Lada Wichterlová. Praha: Gender Studies, 2010, 61 s. ISBN 978-80-86520-33-9.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 594 s. ISBN 80-720-3124-4.

GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii*. Vyd. 1. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, ISBN 80-710-6396-7.

HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník: historicko-antropologická esej*. Vyd. 1. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-717-8303-X.

CHALOUPKOVÁ, Jana; ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě: mimomanželská plodnost v ČR*. 1. vyd. Editor Dana Hamplová. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, 60 s. Sociologické studie/Sociological Studies, 04:07. ISBN 80-733-0062-1.

CHALOUPKOVÁ, Jana; ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Děti na psí knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*. Vyd. 1. Editor Dana Hamplová. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, 155 s. Sociologické studie/Sociological Studies, 04:07. ISBN 978-807-3301-286.

JAKUBKA, Jaroslav. *Zákoník práce: prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k l. 1. 2008. 2., aktualiz. vyd.* Olomouc: ANAG, 2008, 1071 s. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-432-3.

KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 158 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2941-5.

KELLER, Jan. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Slon, 2011, 197 p. Knižnice sociologických aktualit, sv. 23. ISBN 80-741-9059-5. s. 37-42.

KOCOuroVÁ, Jiřina; RABUŠIC, Ladislav. *Sňatek a rodina zájem soukromý nebo veřejný? : proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra demografie a geodemografie, 2006, 158 p. ISBN 80-865-6193-3.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 978-807-3575-854. s. 374.

KŘÍŽKOVÁ, Alena. *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. Editor Alena Křížková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006, 105 s. Sociologické studie (Sociologický ústav AV ČR), 06/14. ISBN 80-733-0112-1.

MATOUŠEK, Oldřich a kol., *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-736-7002-X. s. 43.

MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ; Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-807-3677-398.

MARHÁNKOVÁ HASMANOVÁ Jaroslava. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice „Sandwichová generace“ kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti a seniory)* Praha: Gender Studies, 2011, 18 s. (dostupné z http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf, cit. 12.11.2012.)

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 250 s. Základy sociologie, sv. 8. ISBN 80-864-2905-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 311 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 38. sv. ISBN 80-864-2958-X.

MUCHA, Ivan. *Sociologie: základní texty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 248 s. ISBN 978-807-3802-271.

POTŮČEK, Martin. *Cesty z krize*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 135 s. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-057-5.

POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 1995, 142 p. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 7. ISBN 80-858-5001-X.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*: Vyd. 3. Praha: Portál, 2012, 219 s. ISBN 978-80-262-0217-2.

SULLEROT, Évelyne. *Krize rodiny*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, 61 s. ISBN 80-718-4647-3.

Národní zpráva o rodině. *Národní zpráva o rodině* [online]. 2004, č. 900 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: www.mpsv.cz

Národní koncepce podpory rodin s dětmi. In: [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf

Česká republika. Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 1993, roč. 1993, 1.

Kovářová rozeslala soudům tabulky výživného. Nejsou však striktní. [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/kovarova-rozeslala-soudum-tabulky-vyzivneho-nejsou-vsak-striktni-1pk-/zpravy-domov.aspx?c=A100518_131141_in_domov_glu

Český statistický úřad: *Zaostřeno a ženy a muže 2013* [online]. 31.1.2012. [cit. 2013-02-17]. Kód: e-1413-12. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/1413-12-r_2012

Zákon o rodině: 94/1963 Sb. In: *Sbírka zákonů*. 1963. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=30393&fulltext=z~C3~A1kon~20o~20rodin~C4~9B&nr=&part=&name=&rpp=50#local-content>

Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů ČR [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://www.vupsv.cz/index.php?p=economic_social_indicators&site=default

Sociodemografická analýza neúplných rodin s nezletilými dětmi: HR 135/05. Prosinec 2005. Dostupné z: <http://www.ncss.cz/pusobeni.php>

Internetové zdroje

<http://www.mpsv.cz>

<http://www.czso.cz>

<http://www.vupsv.cz>

<http://www.ncss.cz>

<http://www.genderstudies.cz>

<http://portal.gov.cz>

<http://www.lidovky.cz>

Přílohy

Příloha č. 1 – Komentář k vyplňování dotazníku a jeho vzor

Tento výzkum je součástí bakalářské práce na téma „Možnosti sladění osobního a pracovního života matek samoživitelek“. Tento dotazník je zaměřen na zjišťování překážek a problémů, se kterými se potýkají matky samoživitelky ve snaze skloubit práci a rodinu.

Dotazník je anonymní, odpovědi respondentek mají pouze statistickou a sociologickou povahu.

Vámi vybranou odpověď označte prosím křížkem pod uvedenou odpověď. U otázky č. 2 uveďte počet. U otázky č. 13 je možné doplnit další možnost dle vlastního výběru.

DOTAZNÍK

1. Uveďte prosím počet dětí, které s vámi žijí.

1	2	3	více

2. Rozlište prosím počet dětí, které s Vámi bydlí podle věku a uveďte jejich počet.

	2-5 let	6-10 let	11-15 let
Počet			

3. Domníváte se, že může věk dětí ovlivnit možnost skloubení zaměstnání a péči o děti?

ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE

4. Daří se Vám osobně skloubit zaměstnání a péči o děti?

ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE

5. Domníváte se, že je v dnešní době pro matky samoživitelky možné skloubit zaměstnání a péči o děti?

ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE

6. Pracujete někdy nad rámec Vaší pracovní doby?

ANO	NE

7. Komplikuje Vám práce nad rámec pracovní doby možnosti skloubit zaměstnání s péčí o děti?

ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE

8. Uveďte, zda ve vašem okolí máte rodinu, která Vám pomáhá s péčí o děti.

ANO	NE

9. Využíváte k zaopatření dětí některou z institucí (družina, školka, jesle)?

ANO	NE

10. Domníváte se, že otevírací doba zařízení pro děti (družina, školka, jesle apod.) je dostatečná?

ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE

11. Máte možnost k opatrování svých dětí využít svých rodičů, otce dětí, současného partnera, či kamarádek?

ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE

12. Je možné, abyste u svého zaměstnavatele mohla využít nějakou flexibilní formu práce (stlačený týden, práci z domova, práci na částečný úvazek, pružnou pracovní dobu)?

ANO	NEVÍM	NE

13. Co je hlavní překážkou skloubení zaměstnání a rodiny?

Dojíždění do zaměstnání	Nevhodná otevírací doba zařízení (škola, jesle, družina)	Chybějící pomoc sociálního okolí (rodina, přítel, kamarádky)	Nároky zaměstnavatelů a jejich asociální chování	Jiné, prosím uveďte

Příloha č. 2 – Výsledky výzkumu, dotazník s odpověďmi

1. Uveďte prosím počet dětí, které s Vámi žijí.

	1	2	3	více
Počet	24	12	0	0
Procenta	66,67 %	33,33 %	0 %	0%

2. Rozlište prosím děti, které s Vámi žijí podle věku, a uveďte jejich počet.

	2-5 let	6-10 let	11-15 let
Počet	12	22	14
Procenta	25 %	45,84%	29,16 %

3. Domníváte se, že může věk dětí ovlivnit možnost skloubení zaměstnání a péči o děti?

	ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
Počet	22	14	0	0	0
Procenta	61,12 %	38,88 %	0 %	0 %	0 %

4. Daří se Vám osobně skloubit zaměstnání a péči o děti?

	ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
Počet	2	32	0	2	0
Procenta	5,55 %	88,9 %	0 %	5,55 %	0 %

5. Domníváte se, že je v dnešní době pro matky samoživitelky možné skloubit zaměstnání a péči o děti?

	ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
Počet	2	6	4	24	0
Procenta	5,55 %	16,67 %	11,11 %	66,67 %	0 %

6. Pracujete někdy nad rámec Vaší pracovní doby?

	ANO	NE
Počet	32	4
Procenta	88,89 %	11,11%

7. Komplikuje Vám práce nad rámec pracovní doby možnosti skloubit zaměstnání s péčí o děti?

	ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
Počet	10	10	2	10	4
Procenta	27,78 %	27,78 %	5,55 %	27,78 %	11,11 %

8. Uved'te, zda ve vašem okolí máte rodinu, která Vám pomáhá s péčí o děti.

	ANO	NE
Počet	32	4
Procenta	88,89 %	11,11 %

9. Využíváte k zaopatření dětí některou z institucí (družina, školka, jesle)?

	ANO	NE
Počet	24	12
Procenta	88,89 %	11,11 %

10. Domníváte se, že otevírací doba zařízení pro děti (družina, školka, jesle apod.) je dostatečná?

	ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
Počet	0	6	6	10	14
Procenta	0 %	16,67 %	16,67 %	27,77 %	38,89 %

11. Máte možnost k hlídání a opatrování svých dětí využít svých rodičů, otce dětí, současného partnera, či kamarádek?

	ANO	SPÍŠE ANO	NEVÍM	SPÍŠE NE	NE
Počet	28	2	0	2	4
Procenta	77,78 %	5,55 %	0 %	5,55 %	11,12 %

12. Je možné, abyste u svého zaměstnavatele mohla využít nějakou flexibilní formu práce (stlačený týden, práci z domova, práci na částečný úvazek, pružnou pracovní dobu apod.)?

	ANO	NEVÍM	NE
Počet	6	4	26
Procenta	16,66 %	11,12 %	72,22 %

13. Co vnímáte jako hlavní překážku skloubení zaměstnání a rodiny?

	Dojíždění do zaměstnání	Nedostatečná otevírací doba zařízení (MŠ, družina apod.)	Chybějící pomoc sociálního okolí (rodina, přítel, kamarádky)	Nároky zaměstnavatelů a jejich asociální chování	JINÉ, prosím uveďte
Počet	8	8	6	12	2
Procenta	22,22 %	22,22 %	16,67 %	33,34 %	5,55 %

Anotace

Jméno a příjmení autora:	Monika Černochová
Název katedry a fakulty:	Filozofická fakulta, Katedra sociologie a andragogiky
Název bakalářské diplomové práce:	Možnosti sladění osobního a pracovního života matek samoživitelek
Vedoucí práce:	PhDr. Daniel Topinka, Ph.D
Počet znaků:	101 674
Počet příloh:	2
Počet použitých zdrojů:	40
Klíčová slova ČJ:	diskriminace, krize rodiny, matka, práce, proměny rodiny, rodina, rozvod, samoživitelství, skloubení
Klíčová slova AJ:	discrimination, family crisis, mother, work, family transformation, family, divorce, single parenting, combining

Anotace ČJ: Cílem bakalářské práce je představit hlavní problémy pracujících osamělých matek, a to ve vztahu k možnostem skloubení rodiny s možnostmi uplatnění na trhu práce. Teoretická část na základě prostudované literatury popisuje pojmy rodiny, její proměny, vznik samoživitelství a jeho důvody. Poukazuje na bariéry, jež musí matky na trhu práce překonávat. Popisuje možnosti flexibilních forem zaměstnání a možnosti péče o děti. Praktická část je naplněním cíle bakalářské práce s výstupem z provedeného

dotazníkového šetření, jehož cílem bylo zjištění vnímání a zkušenosti žen samoživitelek se sladěním práce a rodiny.

Anotace AJ: The aim of this thesis is to present the main difficulties of working single mothers in relation to the possibilities of combining family with the success at labor market. The theoretical part describes based on studied literature the concepts of family, its transformations, and the reasons of becoming single parent. It points on the barriers that women have to overcome in the labor market. It also describes the possibilities of flexible forms of employment and care options for children. The practical part met this thesis' target with the output from the conducted survey, whose objective was to determine the perceptions and experiences of lone women in combining work and family.